

MAŁGORZATA PRZENIOSŁO

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

WYDZIAŁ LEKARSKI UNIWERSYTETU
STEFANA BATOREGO W WILNIE 1919–1939

Zarys treści: W artykule ustalono wielkość Wydziału Lekarskiego na tle pozostałych wydziałów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i wydziałów medycznych innych uczelni. Przeanalizowano zasady wyłaniania i funkcjonowanie władz Wydziału oraz przedstawiono dane dotyczące dziekanów i prodziekanów w kolejnych latach, omówiono także pracę przedstawicieli Wydziału we władzach uczelni. Przybliżono też zasady zatrudniania pracowników naukowo-dydaktycznych, wymagania w stosunku do nich oraz ich zaangażowanie w pracę naukową i dydaktyczną. Ustalono liczbę katedr profesorskich oraz ich kierowników w poszczególnych latach, liczbę docentów i pomocniczych pracowników naukowych. Omówiono również zasady studiowania na wydziałach lekarskich i stosunek do nauki słuchaczy WL USB.

The content outline: The article reconstructs the size of the Faculty of Medicine as compared to other faculties of Stefan Batory University (SBU) in Vilnius and medical faculties of other universities. There is a presentation of rules of election and functioning of the Faculty authorities and a presentation of deans and vice-deans in successive years; this is supplemented by an analysis of work done by representatives of the Faculty of Medicine within the University authorities. Apart from that, rules regulating the employment of research and teaching staff, requirements they had to meet, and their commitment to work. A number of professorial chairs and their heads has been established, a number of post-doctoral employees and of auxiliary research staff. There is also a presentation of rules regulating studies at medical faculties and of the attitudes of the Faculty of Medicine SBU students towards their studies.

Słowa kluczowe: dzieje szkolnictwa wyższego w II Rzeczypospolitej, nauki medyczne, profesorowie, studenci medycyny

Keywords: history of higher education in the Second Polish Republic, medical sciences, professors, students of medicine

W II Rzeczypospolitej studia lekarskie można było odbyć tylko na jednym z państwowych uniwersytetów, wydziały lekarskie działały na wszystkich z pięciu istniejących – w Wilnie, Warszawie, Krakowie, Lwowie i Poznaniu. Ponadto funkcjonowała Akademia Stomatologiczna¹.

Dzieje Wydziału Lekarskiego (WL) Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (USB) w okresie międzywojennym nie doczekały się do tej pory całościowego opracowania. Pewne ich aspekty poruszano jedynie w księgach pamiątkowych powstałych w związku z rocznicami USB². W artykule skoncentrowano się na ustaleniu liczby profesorów i studentów na tle pozostałych wydziałów USB oraz wydziałów medycznych innych uczelni, analizie zasad wyłaniania, składu i funkcjonowania władz Wydziału w kolejnych latach. Ważnym problemem badawczym była też praca przedstawicieli Wydziału we władzach Uczelni. Jako kolejny z celów postawiono sobie przedstawienie liczby katedr profesorskich na WL oraz ich kierowników w poszczególnych latach, a także określenie liczby docentów i pomocniczych pracowników naukowych tam zatrudnionych. Interesujące było również przeanalizowanie pracy naukowej i dydaktycznej kadry Wydziału. Kolejny wątek to zasady studiowania na Wydziale i stosunek do nauki słuchaczy WL USB.

Wydział Lekarski USB utworzono w 1919 r. w efekcie decyzji o otwarciu w Wilnie Uniwersytetu. Odpowiedzialnym za tworzenie WL uczyniono Stanisława Władyczkę, którego powołano na dziekana Wydziału. Intensywna praca członków wymienionych gremiów pozwoliła na uruchomienie uczelni już w październiku 1919 r. Uniwersytet składał się z sześciu wydziałów, oprócz Lekarskiego³, były to: Humanistyczny (WH), Teologiczny (WT), Prawa i Nauk Społecznych (WP), Matematyczno-Przyrodniczy (WMP)⁴ oraz Sztuk Pięknych (WSP)⁵.

¹ AAN, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (dalej: MWRiOP), sygn. 241, k. 4, 15, 26, 4, 50.

² S. Trzebiński, *Wydział Lekarski USB w latach 1919–1929*, w: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2: *Dziesięciolecie 1919–1929*, Wilno 1929, s. 377–507; T. Ginko, *Zarys dziejów Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Stefana Batorego*, w: *Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, red. L. Piechnik, K. Puchowski, Kraków 1996, s. 185–201.

³ Przy WL przez cały okres międzywojenny funkcjonowało Studium Farmaceutyczne, zorganizowane jako oddział tego Wydziału; S. Trzebiński, dz. cyt., s. 404. Podobne struktury działały też na pozostałych uniwersytetach, tylko na UW w 1926 r. SF przekształcono w Wydział Farmaceutyczny.

⁴ W maju 1938 r. utworzono Wydział Rolniczy z przekształcenia istniejącego od 1924 r. Studium Rolniczego (dalej: SR) działającego przy WMP; Litewskie Centralne Archiwum Państwowe w Wilnie (dalej: LCAP), Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie (dalej: USB), f. 175, ap. 1 IA, b. 963, k. 12v; *Kronika Uniwersytecka z roku*

Przez cały okres istnienia USB był najmniejszym z polskich uniwersytetów zarówno pod względem liczby studiujących, jak i zatrudnionych na uczelni pracowników naukowo-dydaktycznych. W pierwszym roku działalności na nowo otwartą uczelnię przyjęto 547 osób, w roku akademickim 1921/1922 było to już 1735. Liczba słuchaczy rosła aż do 1932/1933 r., gdy osiągnęła 3923, później zaś powoli się zmniejszała⁶. Dla porównania na Uniwersytecie Poznańskim (UP), który utworzono w tym samym czasie, w dwóch wymienionych latach (1921/1922 i 1932/1933) studiowało odpowiednio 3273 i 5230 osób, a na największej z polskich uczelni wyższych – Uniwersytecie Warszawskim (UW) – 7518 i 9933⁷. W początkowym okresie działalności USB borykał się z dużymi problemami kadrowymi, szczególnie dotyczyło to profesorów. Znaczna część katedr profesorskich, które przyznano⁸ Uniwersytetowi, była nieobsadzona. W roku akademickim 1922/1923 miał on 117 katedr (101 zwyczajnych i 16 nadzwyczajnych)⁹, a zatrudniał wówczas 54 profesorów, po 27 zwyczajnych i nadzwyczajnych¹⁰. W 1931/1932 r. było

---

akademickiego 1937/1938, „Rocznik Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie” 1938–1939, s. 182, 205.

⁵ Litewskie Historyczne Archiwum Państwowe w Wilnie, Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie, f. 1135, ap. 4, b. 163, *passim*; tamże, ap. 20, b. 456, k. 1–20; *Statut Tymczasowy Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, Wilno 1919, s. 5–7; A. Wrzosek, *Wskrzeszenie Uniwersytetu Wileńskiego w 1919 r.*, w: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu...*, t. 2, s. 1–3; D. Zamojska, *Akademicy i urzędnicy. Kształtowanie ustroju państwowych szkół wyższych w Polsce 1915–1920*, Warszawa 2009, s. 83–108.

⁶ *Program wykładów i skład Uniwersytetu w półroczu zimowym roku akademickiego 1919/1920*, Wilno 1919, s. 29; *Spis wykładów i skład Uniwersytetu w roku akademickim 1921/1922*, Wilno [1921], s. 60; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1933/1934 oraz zmiany zaszele w latach 1929/1930, 1930/1931, 1931/1932, 1932/1933*, Wilno [1934], s. 57–61.

⁷ H. Wittlinowa, *Atlas szkolnictwa wyższego*, Warszawa 1937, s. 46, 47.

⁸ W okresie międzywojennym system zatrudniania profesorów na polskich uczelniach opierał się na istnieniu ograniczonej liczby katedr profesorskich (nadzwyczajnych i bardziej prestiżowych zwyczajnych) tworzonych przez władze państwowe. Profesorów zatrudniano na stanowiskach kierowników tych katedr. Byli oni mianowani przez naczelną władzę państwową na wniosek rady wydziału uczelni, który został przyjęty przez zebranie ogólne profesorów lub senat, a następnie zatwierdzony przez ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego; Ustawa z dnia 13 VII 1920 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1920, nr 72, poz. 494, s. 1285, 1286. Trzeba stwierdzić, że taki system był nieadekwatny wobec dokonań naukowych, szczególnie w najszybciej rozwijających się dyscyplinach; zob. np. M. Przeniosło, *Powstanie i rozwój warszawskiej szkoły matematycznej*, PH, t. 102, 2012, z. 2, s. 205–220.

⁹ *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1923*, Warszawa 1924, s. 169.

¹⁰ *Spis wykładów i skład Uniwersytetu w roku akademickim 1922/1923*, Wilno [1922], *passim*.

to 99 katedr¹¹ (47 zwyczajnych i 52 nadzwyczajne), a profesorów 79¹². Nieco tylko większy od USB pod względem liczby studentów UP miał w wymienionych latach odpowiednio 124 i 115 katedr, a profesorów 73 i 98. Z kolei na UW było to 135 i 128 katedr oraz 89 i 107 profesorów¹³.

Wydział Lekarski na tle USB i innych wydziałów tego typu w Polsce

Wydział Lekarski należał do najliczniejszych na USB, zarówno jeśli chodzi o liczbę pracowników naukowo-dydaktycznych, jak i studiujących. Po okresie organizacji, w latach 1919–1922, stał się największym z wydziałów USB pod względem liczby pracujących profesorów, do końca lat 20. jako jedyny zatrudniał ich ponad 20. Na początku następczej dekady zrównał się z nim w tej kwestii Wydział Matematyczno-Przyrodniczy, a od 1933/1934 r. już go przewyższał. Dla porównania warto przytoczyć dane z całego dwudziestolecia międzywojennego, dotyczące liczby profesorów zatrudnionych na poszczególnych wydziałach USB i na całej uczelni (zob. tab. 1).

Jak wspomniano, na USB część katedr przyznanych uczelni nie była obsadzona, czasem była to sytuacja przejściowa, związana z poszukiwaniem kandydatów, ale nierzadko przez długi okres zatrudniano zastępców profesorów czy też utrzymywano wakaty, a zajęcia powierzano profesorom kierującym innymi katedrami. Na WL przewidziane dlań katedry obsadzano dość sprawnie¹⁴. Na przykład w latach akademickich 1931/1932 i 1932/1933 WL miał 14 katedr zwyczajnych (anatomii patologicznej, bakteriologii i serologii, chemii fizjologicznej, chirurgii, chorób wewnętrznych – 2 katedry, farmakologii, fizjologii, higieny, neurologii, okulistyki, otolaryngologii, położnictwa i ginekologii, psychiatrii) i 9 nadzwyczajnych (anatomii opisowej, biologii, dermatologii i wenerologii, farmacji i chemii farmaceutycznej, farmakognozji i hodowli

---

¹¹ Nieobsadzanie katedry przez uczelnie zazwyczaj było stanem przejściowym i wiązało się z poszukiwaniem odpowiedniej osoby, częściowo wynikało również z braku takich kandydatów w mało popularnych dyscyplinach. Mogło być też jednak spowodowane blokowaniem katedr przez osoby mające na uczelni wpływy i pracujące jako zastępcy profesorów czyli p.o. profesora, ale tylko w odniesieniu do prowadzenia zajęć dydaktycznych.

¹² AAN, MWRiOP, sygn. 241, k. 39; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1933/1934 oraz zmiany..., passim*.

¹³ AAN, MWRiOP, sygn. 241, k. 24–29, 49–52; *Rocznik Statystyki..., s. 169*.

¹⁴ Obsadzanie katedr w okresie organizacji WL zob. LCAP, USB, f. 175, ap. 3 IXB, b. 179, *passim*; tamże, b. 180, *passim*.

Tabela 1. Liczba profesorów USB w poszczególnych latach akademickich

Rok akademicki	Liczba profesorów zwyczajnych							Liczba profesorów nadzwyczajnych							Łącznie
	WL	WH	WT	WP	WMP	WSP	Razem	WL	WH	WT	WP	WMP	WSP	Razem	
1919/1920	1	2	2	1	2	1	9	2	4	0	1	2	1	10	19
1920/1921	2	4	3	2	5	1	17	0	4	1	2	6	3	16	33
1921/1922	6	4	2	2	4	1	19	2	5	2	3	7	2	21	40
1922/1923	12	4	2	4	4	1	27	5	7	2	2	8	3	27	54
1923/1924	14	5	3	4	6	1	33	8	7	2	4	10	3	34	67
1924/1925	14	5	3	5	7	1	35	9	9	2	4	11	3	38	73
1925/1926	13	5	3	5	7	1	34	10	9	2	4	11	3	39	73
1926/1927	11	5	3	5	7	1	32	10	9	2	5	12	3	41	73
1927/1928	10	5	3	5	7	1	31	10	9	2	5	12	3	41	72
1928/1929	11	4	3	5	7	1	31	10	9	2	6	11	5	43	74
1929/1930	12	4	3	5	7	1	32	11	8	2	6	12	4	43	75
1930/1931	12	4	3	5	7	1	32	11	10	2	5	14	4	46	78
1931/1932	12	3	3	8	8	1	35	11	9	1	4	15	4	44	79
1932/1933	12	1	3	8	8	1	33	11	9	1	4	15	4	44	77
1933/1934	12	1	3	8	7	1	32	8	11	1	4	14	3	41	73
1934/1935	14	2	3	6	8	1	34	4	10	2	4	15	4	39	73
1935/1936	10	4	3	6	8	1	32	6	9	3	4	13	4	39	71
1936/1937	8	6	2	7	8	0	31	11	8	5	2	16	4	46	77
1937/1938	8	7	3	7	8	0	33	10	7	5	2	17	6	47	80
1938/1939	7	10	3	7	7+1 ^a	1	36	10	5	5	3	10+5 ^a	5	43	79

Legenda: a) profesorowie, którzy odeszli z WMP na nowo utworzony Wydział Rolniczy.

Źródło: obliczenia własne na podstawie składow uczelni i spisów wykładów: *Program wykładów i skład Uniwersytetu w półroczu zimowym roku akademickiego 1919/1920*, Wilno 1919, *passim*; *Spis wykładów i skład Uniwersytetu w roku akademickim 1920/1921*, Wilno [1920], *passim*; *Spis wykładów i skład Uniwersytetu w roku akademickim 1921/1922*, Wilno [1921]; *Spis wykładów i skład Uniwersytetu w roku akademickim 1922/1923*, Wilno [1922], *passim*; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1923/1924*, Wilno [1924], *passim*; *Skład Uniwersytetu w latach 1924/1925, 1925/1926 i 1926/1927*, Wilno [1927], *passim*; *Skład Uniwersytetu w latach 1927/1928, 1928/1929*, Wilno [1929], *passim*; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1933/1934 oraz zmiany zasze w latach 1929/1930, 1930/1931, 1931/1932, 1932/1933*, Wilno [1934], *passim*; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1934/1935*, Wilno [1935], *passim*; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1935/1936*, Wilno [1936], *passim*; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1936/1937*, Wilno [1937], *passim*; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1937/1938*, Wilno [1938], *passim*; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1938/1939*, Wilno [1939], *passim*; *Spis wykładów w roku akademickim 1923/1924–1938/1939*, Wilno [1923–1939], *passim*.

roślin lekarskich, histologii i embriologii, medycyny sądowej, patologii ogólnej, pediatrii). Wszystkie były zajęte, dwóch profesorów nadzwyczajnych czasowo kierowało katedrami zwyczajnymi. Dla porównania Wydział Lekarski UW miał wówczas 23 katedry i zatrudniał 20 profesorów, ponadto na Wydziale Farmaceutycznym UW było 5 katedr i 4 profesorów, WL Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ) miał 26 katedr i 23 profesorów, WL Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (UJK) – 20 katedr i 19 profesorów, WL UP – 25 katedr i 24 profesorów¹⁵.

Tworząc wewnętrzną strukturę organizacyjną wydziałów, USB przyjął, zgodnie z uregulowaniami ustawowymi, podział na zakłady. Profesor kierował więc katedrą powierzoną przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) oraz odpowiednim zakładem. Zakłady były głównie formą organizacji pracy dydaktycznej i miały przypisane konkretne zajęcia. Profesorowie, którzy odpowiadali za zajęcia kliniczne, zamiast zakładów kierowali klinikami. Do zakładów były też przypisane konkretne lokale, przeznaczone zarówno dla pracowników, jak i na zajęcia dydaktyczne. W przypadku WL część z nich mieściła się w budynkach Uniwersytetu, część poza nimi. Dotyczyło to głównie wspomnianych klinik, które były nie tylko umownymi odpowiednikami zakładów, ale rzeczywistymi klinikami z łózkami szpitalnymi, funkcjonowały więc w szpitalach. Większość mieściła się w Szpitalu Wojskowym na Antokolu. Na własność USB posiadał tylko lokale Kliniki ginekologiczno-położniczej. Była ona usytuowana przy ul. Bogusławskiej, w budynku dawnej lecznicy o tym charakterze, który Uniwersytet zakupił na początku lat 20. i gruntownie wyremontował¹⁶.

Pod względem liczby słuchaczy (studentów i wolnych słuchaczy) Wydział Lekarski zazwyczaj był drugim co do wielkości z wydziałów USB. W latach 20. wraz ze Studium Farmaceutycznym (SF) bywał też największym z nich (zob. tab. 2). Pod koniec tej dekady większy stał się Wydział Prawa i Nauk Społecznych, choć od 1933/1934 r. notował już znaczny spadek liczby studentów, podczas gdy WL utrzymywał się na stałym poziomie. Zmniejszanie się liczby słuchaczy następowało w tym okresie natomiast w SF. Podobne tendencje spadkowe dotyczyły też WH i WSP, a od 1932/1933 r. też całej uczelni. Jeśli chodzi o proporcje przyjmowanych na WL studentów i wolnych słuchaczy, to na studiach medycznych tych drugich było niewiele, zaledwie po kilku i to tylko do roku akademickiego 1924/1925, kiedy to w ogóle zaprzestano

¹⁵ AAN, MWRiOP, sygn. 241, k. 4, 5, 15, 16, 26, 27, 29, 40, 42, 50, 52.

¹⁶ LCAP, USB, f. 175, ap. 3 IXB, b. 190, k. 33v; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1933/1934 oraz zmiany...*, s. 39–46; S. Trzebiński, dz. cyt., s. 441, 442.

Tabela 2. Liczba słuchaczy (studentów i wolnych słuchaczy) USB w poszczególnych latach akademickich

Rok akademicki	Liczba na danym wydziale								Razem
	WL	SF przy WL	WH	WT	WP	WMP	SR przy WMP	WSP	
1919/1920	112	30	158	8	119	87	–	33	547
1920/1921	179	39	152	12	225	147	–	34	788
1921/1922	398		470	27	429	330	–	81	1735
1922/1923	551		527	68	530	401	–	125	2202
1923/1924	541	134	450	56	525	383	–	120	2209
1924/1925	556	151	412	67	541	332	57	122	2238
1925/1926	556	175	451	113	626	368	76	141	2506
1926/1927	596	176	501	130	765	418	98	127	2806
1927/1928	666	209	564	151	775	450	89	142	3046
1928/1929	661	163	601	166	940	441	72	133	3177
1929/1930	653	166	612	158	1158	437	115	117	3416
1930/1931	677	176	690	183	1126	511	136	119	3618
1931/1932	713	179	685	160	1318	552	161	113	3881
1932/1933	706	177	648	136	1449	544	157	106	3923
1933/1934	707	136	535	147	1497	605	156	89	3872
1934/1935	703	111	424	135	1292	643	172	82	3562
1935/1936	704	73	313	156	1113	635	201	70	3265
1936/1937	705	76	335	139	1217	637	234	72	3415
1937/1938	736	96	334	132	1035	522	208	85	3148

Źródło: Program wykładów i skład Uniwersytetu w półroczu zimowym roku akademickiego 1919/1920, Wilno 1919, s. 29; Spis wykładów i skład Uniwersytetu w roku akademickim 1920/1921, Wilno [1920], *passim*; Spis wykładów i skład Uniwersytetu w roku akademickim 1921/1922, Wilno [1921]; Spis wykładów i skład Uniwersytetu w roku akademickim 1922/1923, Wilno [1922], *passim*; Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1923/1924, Wilno [1924], s. 42, 43; Skład Uniwersytetu w latach 1924/1925, 1925/1926 i 1926/1927, Wilno [1927], s. 46–51; Skład Uniwersytetu w latach 1927/1928, 1928/1929, Wilno [1929], s. 45, 46; Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1933/1934 oraz zmiany zaszły w latach 1929/1930, 1930/1931, 1931/1932, 1932/1933, Wilno [1934], s. 57–61; Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1936/1937, Wilno [1937], s. 65–67; Kronika Uniwersytecka z roku akademickiego 1938/1939, „Rocznik Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie” 1939–1940, s. 237.

przyjmowania ich. W SF wolnych słuchaczy było znacznie więcej, w niektórych latach stanowili nawet większość uczęszczających na zajęcia, choć ich liczba systematycznie się zmniejszała, aż do 1927/1928 r., kiedy i tu przerwano ich rekrutację¹⁷.

Na WL przyjmowano studentów obojga płci od pierwszego roku istnienia uczelni. Wśród studiujących medycynę kobiety stanowiły w różnych latach od 20 do 35%, a farmację od 10% w początkowym okresie istnienia uczelni do nawet 75% w latach 30.¹⁸ Większość słuchaczy WL deklarowała wyznanie rzymskokatolickie. Kolejna duża grupa podawała wyznanie mojżeszowe, a następna prawosławne, w tym ostatnim przypadku liczba deklarujących stale rosła (zob. tab. 3). Jeśli chodzi o odsetek studentów wyznania mojżeszowego wśród wszystkich studentów WL, to do roku akademickiego 1927/1928 wynosił on dwadzieścia kilka procent. W latach 1928/1929–1932/1933 wahał się od 32 do 35%, a w kolejnych zmniejszał się, od 31 w 1933/1934 do 18% w 1937/1938 r. Na WL odsetek ten był nieco większy niż na całym USB, gdzie w latach 1920/1921–1925/1926 wahał się od 20 do 25%. W początkowym okresie rządów sanacyjnych, w latach 1927/1928–1932/1933, był największy, wynosił od 29 do 31%. W kolejnych latach zmniejszał się w związku z nasilającymi się nastrojami antysemickimi na uczelniach (od 28 w 1933/1934 do 14% w 1937/1938 r.)¹⁹.

Na innych uniwersytetach liczba słuchaczy wydziałów lekarskich była zróżnicowana i nie zawsze proporcjonalna do wielkości uczelni. Jeśli chodzi o medycynę, to przodował największy z uniwersytetów – UW, ale kolejny był dwa razy mniejszy UP. W roku akademickim 1934/1935 na UW było np. 1129 studentów medycyny oraz 297 farmacji, na UP – odpowiednio 1081 i 491, na UJ – 708 i 163, na UJK we

---

¹⁷ Na całym USB do połowy lat 20. wolni słuchacze stanowili od 10 do prawie 40% wszystkich słuchaczy, a na niektórych wydziałach nawet ponad 50%. Zwykle osoby te nie miały ukończonych państwowych szkół ogólnokształcących, a taki był wymóg przyjęcia w poczet studentów. W kolejnych latach liczba wolnych słuchaczy systematycznie malała, w 1933/1934 r. było ich tylko 32.

¹⁸ Na całym USB w latach 30. stanowiły od 30 do 40% studiujących.

¹⁹ *Spis wykładów i skład Uniwersytetu w roku akademickim 1920/1921*, Wilno [1920], *passim*; *Spis wykładów i skład Uniwersytetu w roku akademickim 1922/1923...*, *passim*; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1923/1924*, Wilno [1924], s. 42, 43; *Skład Uniwersytetu w latach 1924/1925, 1925/1926 i 1926/1927*, Wilno [1927], s. 46–51; *Skład Uniwersytetu w latach 1927/1928, 1928/1929*, Wilno [1929], s. 45, 46; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1933/1934 oraz zmiany...*, s. 57–61; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1936/1937*, Wilno [1937], s. 65–67; *Kronika Uniwersytecka z roku akademickiego 1938/1939*, „Rocznik Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie” 1939–1940, s. 237.

Tabela 3. Studenci Wydziału Lekarskiego USB według wyznania w wybranych latach akademickich

Rok akademicki	Liczba studentów deklarujących wyznanie					
	rzymsko-katolickie	greko-katolickie	prawosławne	ewangelickie	mojżeszowe	inne i osoby bezwyznaniowe
1925/1926	372	–	30	3	147	2
1927/1928	440	1	33	4	186	2
1928/1929	395	5	40	5	213	3
1929/1930	357	5	53	4	229	5
1931/1932	367	6	86	6	241	7
1932/1933	347	15	91	9	243	1
1933/1934	347	5	114	11	225	5
1934/1935	369	1	117	10	201	5
1936/1937	412	6	121	12	151	3
1937/1938	469	5	120	9	129	4

Źródło: LCAP, USB, f. 175, ap. 3 IXB, b. 85, k. 7v; *Skład Uniwersytetu w latach 1927/1928, 1928/1929*, Wilno [1929], s. 45, 46; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1933/1934 oraz zmiany zaszczytne w latach 1929/1930, 1930/1931, 1931/1932, 1932/1933*, Wilno [1934], s. 57–61; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1936/1937*, Wilno [1937], s. 65–67; *Kronika Uniwersytecka z roku akademickiego 1938/1939*, „Rocznik Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie” 1939–1940, s. 237.

Lwowie – 638 i 263, podczas gdy na WL USB – 703 i 111. Uniwersytet w Wilnie był więc porównywalny z UJ i UJK, które ogólnie miały dwa razy więcej studentów²⁰.

Władze Wydziału Lekarskiego USB

W ustawach o szkołach akademickich obowiązujących w okresie międzywojennym kierowanie wydziałami powierzono radom wydziałów i dziekanom. Zgodnie z uregulowaniami z 1920 r. radę wydziału tworzyli wszyscy profesorowie, zwyczajni i nadzwyczajni, zatrudnieni na danym wydziale, także honorowi²¹, jeśli wcześniej należeli do rady,

²⁰ H. Wittlinowa, dz. cyt., s. 48, 49.

²¹ Profesorami honorowymi mogli zostać wybitni uczeni, szczególnie z grona profesorów ustępujących z katedr z powodu wieku emerytalnego. Sposób mianowania był taki sam jak w przypadku profesorów nadzwyczajnych i zwyczajnych. Na USB profesorów honorowych nie było zbyt wielu. Na WL uhonorowano w ten sposób neurologa Józefa Babińskiego, urologa Bolesława Metza (nie pracowali na USB) oraz pod koniec

oraz dwaj reprezentanci docentów²² wybierani na rok. Możliwe było też dokooptowanie do składu tego ciała profesorów z innych wydziałów na okres jednego roku, jeśli w tym momencie prowadzili oni zajęcia na danym wydziale. Wśród zadań rad wydziałów w ustawie wymieniono: nadzór nad należyłą organizacją nauczania, przeprowadzanie procedur związanych z habilitacjami oraz wyłanianiem kandydatów do obsady katedr, stawianie wniosków dotyczących zatrudnienia zastępców profesorów i pomocniczych pracowników naukowych, układanie preliminarza potrzeb finansowych wydziału, wnioskowanie o urlopy i zasiłki naukowe dla profesorów oraz pomocniczych sił naukowych, przyznawanie urlopów i stypendiów studentom²³. Rady miały również prawo nadawać honorowe stopnie naukowe²⁴. W ustawie z 1933 r. w odniesieniu do rady wydziału dokonano jedynie niewielkich zmian. Do grona członków nie zaliczono już profesorów honorowych oraz nie określono liczby i sposobu wyboru przedstawicieli docentów. Kompetencje rady określono bardzo skrótowo, stwierdzono jedynie, że „jest ona powołana do załatwiania wszelkich spraw dotyczących nauki i nauczania na danym wydziale”²⁵.

W odniesieniu do dziekana w ustawie z 1920 r. zapiano, że do jego kompetencji należało przede wszystkim kierowanie obradami rady wydziału, reprezentowanie wydziału i dbanie o pracę tej struktury zgodną z odpowiednimi uregulowaniami, a ponadto „nadzór nad wpisami studentów i wolnych słuchaczy, nad tokiem ich studiów oraz nad odbywaniem się egzaminów w sposób przepisany”. Funkcję tę można było powierzyć jednemu z profesorów zwyczajnych, nadzwyczajnych lub honorowych należących do rady wydziału. Dziekan był wybierany

---

lat 30. dwóch emerytowanych profesorów Wydziału – okulistę Juliana Szymańskiego i otolaryngologa Jana Szmurło. W październiku 1928 r. taką godność przyznano również psychiatrze Rafałowi Radziwiłłowiczowi, zmarł on jednak zanim nominacja dotarła na USB; LCAP, USB, f. 175, ap. 3 IXB, b. 85, k. 2; *Skład Uniwersytetu w latach 1924/1925, 1925/1926 i 1926/1927...*, s. 13; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1936/1937...*, s. 18; S. Trzebiński, dz. cyt., s. 401.

²² Tytuł naukowy przysługujący po przejściu procedury habilitacyjnej.

²³ Ustawa z dnia 13 VII 1920 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1920, nr 72, poz. 494, s. 1282–1284.

²⁴ Tamże, s. 1284. Były to doktoraty honorowe. Wspomniane tytuły profesora honorowego nadawało natomiast MWRiOP na wniosek rady wydziału; były one też bardziej prestiżowe. W związku z tym w przypadku wybitnych naukowców, szczególnie polskich, występowało o nadanie im właśnie tej godności. Na WL doktorat honorowy otrzymał np. marszałek Edward Rydz-Śmigły w maju 1937 r.; „Gazeta Lwowska”, 22 V 1937, s. 1.

²⁵ Ustawa z dnia 15 III 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1933, nr 29, poz. 247, s. 596.

Tabela 4. Dziekani i prodziekani Wydziału Lekarskiego USB w latach 1919–1939

Rok akademicki	Dziekani	Prodziekani
1919/1920	Emil Godlewski	Stanisław Władyczko
1920/1921	Wiktor Staniewicz ^a	Władysław Dziewulski ^a
1921/1922	1) Aleksander Januszkiewicz ^b 2) Ernest Maydell ^c	Stanisław Władyczko
1922/1923	Aleksander Januszkiewicz	Cezar Szczęsny Traczewski
1923/1924	1) Stanisław Trzebiński ^d 2) Zenon Orłowski	Aleksander Januszkiewicz
1924/1925	Zenon Orłowski	
1925/1926		Kazimierz Karaffa-Korbutt
1926/1927	1) Zenon Orłowski ^e 2) Cezar Szczęsny Traczewski	1) Kazimierz Karaffa-Korbutt ^f 2) Kornel Michejda
1927/1928	Jan Szmurło	Cezar Szczęsny Traczewski
1928/1929	Kornel Michejda	Jan Szmurło
1929/1930	Władysław Jakowicki	Kornel Michejda
1930/1931	Kazimierz Opoczyński	Władysław Jakowicki
1931/1932	Wacław Jasiński	Kazimierz Opoczyński
1932/1933	Sergiusz Schilling-Siengalewicz	1) Wacław Jasiński ^g 2) Kornel Michejda
1933/1934	Michał Seńkowski	Sergiusz Schilling-Siengalewicz
1934/1935	Michał Reicher	Wacław Jasiński
1935/1936	Kornel Michejda	Michał Reicher
1936/1937	Stanisław Hiller	Kornel Michejda
1937/1938	Kazimierz Pelczar	Stanisław Hiller
1938/1939	Stanisław Hiller	Kazimierz Pelczar
1939/1940	Tadeusz Pawlas	Stanisław Hiller

Legenda: a) nie byli profesorami na WL; b) do 25 X 1921 r.; c) był profesorem UJ, MWRiOP oddelegowano go do organizacji USB; d) do 18 XI 1923 r.; e) do 17 II 1927 r.; f) do 21 II 1927 r.; g) do 2 V 1933 r.

Źródło: LCAP, USB, f. 175, ap. 1 IA, b. 327, k. 46, 48, 81, 96, 168, 213, 243, 267, 323, 431, 456, 492, 502, 502v; tamże, b. 945, k. 15v, 103v; tamże, b. 946, k. 175, 181; tamże, b. 948, k. 171, 173; tamże, b. 964, k. 1; tamże, ap. 3 IXB, b. 190, k. 118v; *Składy Uniwersytetu...* 1919/1920–1938/1939, Wilno [1919–1939].

przez radę wydziału na rok, z możliwością nawet wielokrotnej reelekcji. W ustawie przewidziano też funkcję prodziekana, zostawał nim ustępujący dziekan, a w przypadku jego odmowy rada przeprowadzała wybory²⁶. W kolejnej ustawie w przypadku dziekanów w większości pozostawiono poprzednie uregulowania. Co do kompetencji to oprócz

²⁶ Ustawa z dnia 13 VII 1920 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1920, nr 72, poz. 494, s. 1284, 1285.

już przytoczonych nałożono jeszcze na dziekana obowiązek zawieszania uchwał rady wydziału na żądanie rektora. Jeśli uchwałę, której wykonanie zostało zawieszane, podtrzymano w ponownym głosowaniu, kierowano ją do ministra, który ostatecznie rozstrzygał sporną kwestię²⁷.

Rada Wydziału Lekarskiego USB była dużą strukturą w porównaniu z innymi tego typu ciałami na Uniwersytecie. Przez niemal cały okres międzywojenny liczyła ponad 20 osób. Jeśli chodzi o dziekanów i prodziekanów, to na WL zmieniali się oni dość często (zob. tab. 4). Większą dynamiką zmian cechował się pod tym względem tylko Wydział Matematyczno-Przyrodniczy. Dziekani WL zazwyczaj obejmowali swoje obowiązki na rok, choć nierzadko po pewnym czasie wybierano ich ponownie. W odniesieniu do prodziekanów dość konsekwentnie stosowano się na Wydziale do ustawowego zapisu mówiącego, że funkcję tę obejmuje ustępujący dziekan, częściej czyniono to tylko na WMP.

Na WL przypadki zrzeczenia się funkcji dziekana czy prodziekana w trakcie trwania kadencji były dość rzadkie, na niektórych wydziałach zdarzało się to częściej. Rady zazwyczaj traktowały takie dymisje jako rzecz normalną. Jeśli chodzi o przyczyny rezygnacji, to tam, gdzie pojawiły się oficjalne informacje o powodach, były to zwykle względy zdrowotne i naukowe (np. urlopy, dłuższe wyjazdy)²⁸.

Reprezentacja WL we władzach uczelni

Sprawy Wydziału były też oczywiście rozważane na szczeblu władz centralnych Uniwersytetu. W Senacie USB²⁹ Wydział Lekarski, mimo swojej wielkości, miał taką samą reprezentację jak inne wydziały. Senat składał się bowiem z rektora, prorektora, dziekanów i delegatów³⁰ poszczególnych wydziałów, których wybierano na pewien okres.

Najwyższą władzę na terenie uczelni sprawował rektor. W ustawie z 1920 r. zapisano na jego temat: „piastuje najwyższą godność w szkole akademickiej, jest przewodniczącym senatu i zebrania ogólnego

---

²⁷ Ustawa z dnia 15 III 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1933, nr 29, poz. 247, s. 596, 597.

²⁸ LCAP, USB, f. 175, ap. 1 IA, b. 953, k. 91v; tamże, ap. 2 VIB, b. 29c, k. 8v, 9v, 10v.

²⁹ W ustawie z 1920 r. najwyższa władza samorządowa uczelni akademickich została powierzona zebraniu ogólnemu profesorów i senatowi bądź tylko senatowi. Wybór jednego z tych dwóch wariantów leżał w gestii każdej z uczelni.

³⁰ Na USB przyjęto, że będą to prodziekani; LCAP, USB, f. 175, ap. 1 IA, b. 327, k. 554.

profesorów, czuwa nad należyтым biegiem spraw wchodzących w zakres działania tych władz i ponosi przede wszystkim odpowiedzialność za należyte przestrzeganie obowiązujących ustaw i rozporządzeń rządowych”. Rektor był wybierany przez zebranie ogólne profesorów³¹ lub przez delegatów rad wydziałów z grona profesorów zwyczajnych i honorowych (można było oddać głos na jednego spośród wszystkich uprawnionych profesorów). Głosowanie przeprowadzano zawsze w tym samym czasie – w czerwcu każdego roku; okres urzędowania wynosił bowiem rok z możliwością ponownego wyboru. W uregulowaniach ustawowych przewidziano także zastępcę rektora – prorektora, którym zostawał ustępujący rektor. W przypadku gdy nie było to możliwe, prorektora wybierało zebranie ogólne profesorów albo senat³².

Ustawa z 1933 r. w odniesieniu do rektora i prorektora wprowadzała istotne zmiany. Obaj byli wybierani na trzy lata (nie w tym samym roku), rektora wyłaniano spośród profesorów zwyczajnych, prorektora także z nadzwyczajnych. Wyboru dokonywali delegaci poszczególnych wydziałów (w zależności od wielkości rady danego wydziału było ich od 1 do 5). Najistotniejszą zmianą była konieczność zatwierdzenia rektora przez Prezydenta RP, na wniosek ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego, a prorektora przez tegoż ministra. W przypadku odmowy ze strony ministra przyjęcia kandydata danej szkoły na rektora lub prorektora ustawa zobowiązywała uczelnię do dokonania ponownego wyboru. Rektorzy rozpoczynali urzędowanie 1 września (podobnie dziekani). Nowe uregulowania znacznie zwiększyły uprawnienia rektora, dały mu prawo do zawieszania uchwał zebrania ogólnego profesorów i senatu, a w przypadku uchwał, których wykonanie wcześniej zawiesił, a te zostały podtrzymane w ponownym głosowaniu, do skierowania sprawy do ministra, ten ostatecznie rozstrzygał sporną kwestię³³. Ustawa z 1933 r., autorstwa kierującego wówczas MWRiOP Janusza Jędrzejewicza, wzbudziła w środowisku naukowym wiele kontrowersji, postrzegano ją jako próbę podporządkowania uczelni władzom państwowym poprzez zmniejszenie ich możliwości samostanowienia. W lipcu 1937 r. uchwalono nowelizację ustawy z 1933 r., którą przygotował minister Wojciech Świątosławski. Dokonano w niej

³¹ Zebranie ogólne profesorów składało się ze wszystkich profesorów honorowych, zwyczajnych i nadzwyczajnych oraz reprezentantów docentów należących do poszczególnych rad wydziałów. Na USB rektora wybierał właśnie ten organ.

³² Ustawa z dnia 13 VII 1920 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1920, nr 72, poz. 494, s. 1281, 1282.

³³ AAN, MWRiOP, sygn. 227, k. 27; Ustawa z dnia 15 III 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1933, nr 29, poz. 247, s. 595–599.

zmian korzystnych dla autonomii uczelni, jednak zapisu o konieczności zatwierdzania rektorów nie usunięto³⁴.

Na USB w okresie międzywojennym funkcję rektora powierzono 13 osobom. Spośród nich siedem osób wywodziło się z dwóch największych wydziałów pod względem liczby zatrudnionych profesorów, z WL – 3, z WMP – 4. Po 2 rektorów pracowało natomiast na WH, WP i WT. WSP nie wprowadził na ten urząd swojego przedstawiciela. Wśród prorektorów najwięcej było profesorów z WL, WMP, WH – po 3, a po 2 z WT i WP. Rektorami pochodzącymi z WL byli: Aleksander Januskiewicz (wybierano go dwukrotnie, pełnił funkcję w latach 1930/1931 i 1931/1932), Kazimierz Opoczyński (1932/1933) oraz Władysław Jakowski (1936/1937³⁵), a prorektorami: Józef Ziemacki³⁶ (1919/1920), Aleksander Januskiewicz (1932/1933, urząd objął jako ustępujący rektor) oraz Stanisław Hiller³⁷ (1937/1938)³⁸.

Warte rozważenia są przyczyny wyboru na rektorów konkretnych osób pochodzących z WL. Jak się wydaje, na USB reprezentowanie określonego wydziału nie odgrywało istotnej roli, przez cały okres międzywojenny jednym z najważniejszych czynników były natomiast względy polityczne i walka zwolenników kolejnych rządów oraz ich przeciwników. Po przewrocie majowym w 1926 r. byli to z jednej strony zwolennicy obozu sanacyjnego, a z drugiej endecji. Na przykład w czerwcu 1928 r. w pierwszej turze wyborów wygrał poprzedni rektor, literaturoznawca Stanisław Pigoń, który miał poparcie zwolenników endecji i chadecji. Otrzymał jednak zaledwie jeden głos ponad niezbędną połowę i godności nie przyjął. Podobnie postępował w dwóch poprzednich latach i za każdym razem w kolejnej turze otrzymywał większe poparcie (był to zabieg dość często stosowany podczas wyborów rektora, gdy kandydat czuł się pewnie i chciał mieć silniejszą pozycję). Tym

---

³⁴ Ustawa z dnia 2 VII 1937 r. o zmianie ustawy z dnia 15 III 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U., 1937, nr 52, poz. 406, s. 962, 963.

³⁵ Nie dokończył kadencji, 12 I 1937 r. podał się do dymisji, będzie o tym mowa w dalszej części tekstu.

³⁶ Funkcja wraz z misją założenia Uniwersytetu w Wilnie została mu powierzona przez MWRiOP (wcześniej był przewodniczącym – rektorem Tymczasowego Senatu). Dotyczyło to również pierwszego rektora, znanego zoologa Michała Siedleckiego; A. Wrzosek, dz. cyt., s. 6, 22, 23.

³⁷ Wybrany 3 XII 1937 r. po ustąpieniu poprzedniego prorektora, fizyka Józefa Patkowskiego.

³⁸ LCAP, USB, f. 175, ap. 1 IA, b. 327, k. 23, 46, 48, 81, 96, 108, 168, 170, 212, 213, 243, 248v, 267, 284v, 323, 333, 333v, 412, 412v, 431, 437, 456, 461v, 473v, 492, 495, 502, 502v, 504, 522; b. 945, k. 15v, 103v; *Składy Uniwersytetu... 1919/1920–1938/1939*, Wilno [1919–1939].

razem zgromadzeni nie chcieli mu już jednak udzielić większego poparcia. W trzecim głosowaniu nieznacznie wygrał prosanacyjny Aleksander Januszkiewicz, profesor WL i osobisty lekarz Józefa Piłsudskiego. Był jednak zaskoczony wyborem i też odmówił objęcia funkcji. Obie rezygnacje wyraźnie rozbiły zarówno grupę zwolenników rządu, jak i przeciwników. Ta druga przegrupowała się szybciej i skupiła wokół proendecckiego ks. Czesława Falkowskiego, który w kolejnych turach sukcesywnie zyskiwał poparcie, większość osiągnął dopiero w siódmym głosowaniu. Wygrał także w czerwcu 1929 r.³⁹

W następnych wyborach zwolennicy obozu sanacyjnego ponownie skupili się wokół Aleksandra Januszkiewicza, który tym razem nie był już zaskoczony tym faktem. Wysłano go po raz kolejny, ponieważ miał opinię człowieka bardzo rozważnego i taktownego, potrafił przekonać do siebie również innych, mniej zaangażowanych politycznie profesorów. W drugim głosowaniu otrzymał 39 głosów na 66 możliwych, ustępujący rektor ks. Czesław Falkowski tylko 15. Januszkiewicz wygrał też w 1931 r.⁴⁰

Grupa zwolenników endecji była wśród profesorów USB w mniejszości, potrafili oni jednak wykorzystywać niesnaski wśród „przeciwników”, przeciągać na swoją stronę niezdecydowanych i przeforsowywać popieranym przez siebie kandydatów (choć w latach 30. już nie tak radykalnych jak wspomniany ks. Falkowski). Udało jej się to w 1932 r., kiedy grupa prosanacyjna nie potrafiła uzgodnić wspólnego stanowiska i postawiła na dwóch kandydatów – poprzedniego rektora Aleksandra Januszkiewicza i senatora Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem (BBWR), profesora WP Stefana Ehrenkreutz. Zwolennicy endecji znów porozumieli się z chadekami i wspólnie wytypowali profesora WL Kazimierza Opoczyńskiego, choć ten nie był ściśle związany z żadną z tych opcji. Został on wybrany w trzeciej turze, uzyskując minimalną liczbę wymaganych głosów – 38 na 75 oddanych. Brak konsensusu w obozie prorządowym wynikał w pewnym stopniu z wcześniejszych decyzji grupy przeciwnej. Rektor Aleksander Januszkiewicz był naturalnym kandydatem na następną kadencję, miał wielu zwolenników ze względu na sposób bycia i pełnienia swoich obowiązków. Funkcję prorektora przy nim sprawował jednak zdecydowanie antyrządowy, wspomniany ks. Czesław Falkowski i to jego osoba podzieliła grupę prosanacyjną, część profesorów chciała go bowiem

³⁹ LCAP, USB, f. 175, ap. 1 IA, b. 327, k. 282–283v, 248, 248v, 333, 333v, 412, 412v.

⁴⁰ Tamże, k. 170, 212, 212v; B. Żongołłowicz, *Dzienniki 1930–1936*, oprac. D. Zamojska, Warszawa 2004, s. 207, 350.

bezw warunkowo odsunąć. Mogła to uczynić jedynie głosując przeciw Januszkiewiczowi, gdyż Falkowski został prorektorem jako ustępujący rektor w kadencji 1929/1930, dokąd więc Januszkiewicz był rektorem, Falkowski mógł pełnić funkcję jego zastępcy⁴¹. Jak dużym dylematem dla grupy prorządowej było głosowanie przeciw Januszkiewiczowi i jak bardzo chciano się pozbyć ks. Falkowskiego, świadczą informacje na ten temat w dzienniku innego profesora WT ks. Bronisława Żongołłowicza (on w przeciwieństwie do ks. Falkowskiego był mocno prosanacyjny). Rozumiejąc przyczyny decyzji swoich kolegów, Żongołłowicz szczerze się z nią nie zgadzał, podsumował tę sytuację stwierdzeniem: „Jednak gdy się Januszkiewiczem strzela w Falkowskiego, jest to strzał szlachetnym ładunkiem w g-no”⁴². Osoba prorektora zazwyczaj nie budziła takich emocji, jego kompetencje nie były bowiem zbyt duże, ograniczały się w zasadzie do zastępowania rektora pod jego nieobecność.

W kolejnych wyborach w czerwcu 1933 r., które przeprowadzano już na nowych zasadach, Opoczyński ponownie wygrał i to zdecydowanie w pierwszej turze. Nie zgodził się jednak objąć funkcji. Głosowano jeszcze pięciokrotnie i ostatecznie, w dużym stopniu za sprawą zwolenników endecji, wygrał przedstawiciel WMP Witold Staniewicz⁴³. Co prawda był on w latach 1926–1930 ministrem reform rolnych, a w okresie 1930–1932 posłem z ramienia BBWR i był też silnie związany z Józefem Piłsudskim, ale potrafił również otwarcie nie zgadzać się z poczynaniami rządu (w związku z czym nie zaproponowano mu już teki ministra w kolejnym z tworzonych rządów, a potem zrzekł się mandatu poselskiego)⁴⁴.

Następni rektorzy USB byli albo prosanacyjni, albo starali się zachować neutralność wobec obu zwalczających się grup. Dotyczyło to również trzeciego z rektorów pochodzących z WL – wybranego w czerwcu 1936 r. Władysława Jakowickiego⁴⁵.

---

⁴¹ LCAP, USB, f. 175, ap. 1 IA, b. 327, k. 108, 108v; Ustawa z dnia 13 VII 1920 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1920, nr 72, poz. 494, s. 1282; B. Żongołłowicz, dz. cyt., s. 349, 350, 354, 359, 495.

⁴² B. Żongołłowicz, dz. cyt., s. 350.

⁴³ LCAP, USB, f. 175, ap. 1 IA, b. 327, k. 19, 22, 22v, 23.

⁴⁴ „Dziennik Wileński”, 17 XII 1930, s. 2; B. Żongołłowicz, dz. cyt., s. 100, 101, 104; A.A. Zięba, *Witold Staniewicz*, w: PSB, t. 41, z. 3, Warszawa–Kraków 2002, s. 568.

⁴⁵ B. Żongołłowicz, dz. cyt., s. 503.

Praca władz Wydziału i rektorów z WL

Istotną kwestią jest odpowiedź na pytanie, jak władze sprawdzały się w działaniu. Większość załatwianych spraw miała charakter standardowy, bezpośrednio wynikający z głównych zapisów ustawowych i nie nastroczała szczególnych problemów. O sposobie pełnienia funkcji najbardziej świadczy niewątpliwie umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Wspomniano już o takich wydarzeniach z 1932 i 1933 r., były to prace nad nową ustawą o szkołach akademickich.

Projekt owej ustawy o szkołach akademickich, który został rozesłany uczelniom w listopadzie 1932 r., bardzo zantagonizował środowisko naukowe. Zaproponowane uregulowania uznano za próbę zamachu na samorządność uczelni. Swój sprzeciw wobec projektu wyrażały poszczególne uczelnie, towarzystwa naukowe i wielu profesorów⁴⁶. Mimo protestów, które trwały aż do zakończenia prac nad ustawą w Sejmie, została ona uchwalona w niemal w niezmienionej postaci. Środowisko akademickie oburzało wiele zmian, z kwestii szczególnych najbardziej bulwersowała wspomniana konieczność zatwierdzenia rektora i prorektora oraz prawo do likwidowania katedr profesorskich przez ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego bez zgody władz uczelni⁴⁷.

Dyskusje nad projektem nowej ustawy toczono również na USB, m.in. na specjalnym posiedzeniu Senatu, które trwało kilka dni, od 9 do 16 XI 1932 r. Miało ono bardzo burzliwy przebieg⁴⁸. Rektor Kazimierz Opoczyński, choć wybrany m.in. głosami zwolenników endecji, którzy najostrej atakowali ustawę, starał się uspokajać emocje. Jak wspomniano, nie był on bezpośrednio związany z tym nurtem politycznym, a jedynie zyskał jego poparcie⁴⁹. W lutym 1933 r. na zjeździe rektorów

⁴⁶ *W obronie wolności szkół akademickich*, Kraków 1933; B. Jaczewski, *Polityka naukowa państwa polskiego w latach 1918–1939*, Wrocław 1978, s. 170, 171; *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego*, red. A. Garlicki, Warszawa 1982, s. 218–241; J. Dybiec, *Uniwersytet Jagielloński 1918–1939*, Kraków 2000, s. 648–652.

⁴⁷ Ustawa z dnia 15 III 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1933, nr 29, poz. 247, s. 594–596. W uchwalonej w 1937 r. nowelizacji ustawy o szkołach akademickich dokonano zmian korzystnych dla autonomii uczelni, usunięto np. kontrowersyjny wówczas zapis o możliwości likwidowania katedr profesorskich przez ministra, prawo takie pozostało tylko w odniesieniu do katedr nieobsadzonych; Ustawa z dnia 2 VII 1937 r. o zmianie ustawy z dnia 15 III 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U., 1937, nr 52, poz. 406, s. 962, 963.

⁴⁸ LCAP, USB, f. 175, ap. 1 IA, b. 957, k. 95–98; B. Żongołłowicz, dz. cyt., s. 427.

⁴⁹ Bronisław Żongołłowicz określił go jako „starego, rosyjskiego liberała demokrate”; tenże, dz. cyt., s. 495.

w Warszawie Opoczyński zdecydowanie sprzeciwił się także propozycji złożenia przez rektorów urzędu na znak protestu przeciw ustawie. Na początku marca, tuż przed uchwaleniem ustawy, zakazał też organizowania protestacyjnych wieców studenckich. Pojawił się jednak na takowym, odbywającym się na uniwersyteckim dziedzińcu Piotra Skargi 13 marca, choć ten był nielegalny, by spróbować uspokoić sytuację⁵⁰.

Do najtrudniejszych do rozwiązania problemów należały niewątpliwie stale powtarzające się na uczelniach wystąpienia antysemickie. Na wydziałach lekarskich, również na USB, był to problem szczególnie istotny, często podłożem zajęć było używanie na zajęciach w prosektorium zwłok chrześcijan przez studentów Żydów. Na USB ciągle niepokoje⁵¹ na tym tle nierzadko powodowały konieczność czasowego zawieszania zajęć, głównie przez władze WL, i w końcu doprowadziły do podjęcia przez Senat uczelni w listopadzie 1927 r. uchwały, w której stwierdzono: „stanowczo zabrania się studentom wtrącać się do sprawy rozdziału preparatów”⁵².

Rozruchy antysemickie wybuchły ze szczególną siłą na początku lat 30. Do najpoważniejszych starć młodzieży polskiej związanej z obozem narodowym i żydowskiej doszło w listopadzie 1931 r., również we Lwowie i w Warszawie. W Wilnie władze USB starały się reagować już na pogłoski o planowanych atakach, do których miało dojść na WL, dziekan i rektor Aleksander Januszkiewicz przeprowadzili rozmowy ze studentami. Rozruchom nie udało się jednak zapobiec, pretekstem znów była kwestia zwłok używanych w prosektorium. Rozpoczęły się one 9 listopada, młodzież proendecka związana z Obozem Wielkiej Polski atakowała studentów Żydów chcących wejść na zajęcia na WL, zajęcia na Wydziale „organizowało” Koło Medyków. Niepokoje przeniosły się na ulice miasta, został w ich trakcie pobity niepełnosprawny student żydowski. Rektor Aleksander Januszkiewicz wciąż starał się uspokajać sytuację, ale w wydanej odezwie ostrzegał studentów przed konsekwencjami. Mimo to następnego dnia młodzież proendecka znów atakowała Żydów uczestniczących w zajęciach na WL i WMP. Tego dnia

---

⁵⁰ Tamże, s. 425, 464, 471, 472, 478. Po wejściu w życie ustawy we wrześniu 1933 r. na USB zamknięto 7 katedr profesorskich, na WL 3 – neurologii kierowaną przez Stanisława Władyczkę, chorób wewnętrznych Zenona Orłowskiego oraz biologii Jana Wilczyńskiego. Na wszystkich uczelniach zlikwidowano wówczas 51 katedr; Rozporządzenie ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego z dnia 25 IX 1933 r. o zwinięciu niektórych katedr i zakładów w szkołach akademickich, Dz. U., 1933, nr 71, poz. 521, s. 1232, 1233.

⁵¹ S. Trzebiński, dz. cyt., s. 399, 400, 408.

⁵² LCAP, USB, f. 175, ap. 1 IA, b. 952, k. 104.

największą ofiarę poniosła jednak druga strona tej swoistej barykady wyrosłej między polskimi i żydowskimi studentami. Doszło bowiem do szerszych starć na ulicach miasta (nie tylko z udziałem studentów), z tragicznym skutkiem, śmiertelnie ranny został student I roku prawa Stanisław Waclawski. Senat USB na wniosek rektora Januszkiewicza zawiesił wykłady na uczelni i zdecydowanie odmawiał pertraktowania do czasu zaniechania ataków i deklaracji ze strony przedstawicieli studentów o zachowaniu spokoju. Uczelnię otwarto dopiero po 3 tygodniach⁵³.

W grudniu 1932 r. kolejny rektor Kazimierz Opoczyński musiał się zmierzyć z podobnymi problemami. On z kolei starał się stale rozmawiać z młodzieżą proendecką, która wywoływała zajścia. Ekscesy antysemickie na USB powtarzały się i w kolejnych latach. Z dużą siłą wybuchły jesienią 1936 r., kiedy rektorem znów był przedstawiciel WL – Władysław Jakowicki. Ten ostro sprzeciwił się utworzeniu tzw. getta ławkowego dla studentów Żydów, czego domagała się młodzież proendecka. Wykłady na uczelni zawieszono, ale sytuacja się nie uspokoiła, mimo rozmów ze studentami. W związku z takim rozwojem sytuacji w styczniu 1937 r. rektor Jakowicki podał się do dymisji⁵⁴.

Władze WL nierzadko musiały rozwiązywać problemy wynikające z dużej trudności studiów medycznych. Studenci często wystosowywali grupowe petycje z prośbą o wyznaczenie dodatkowych terminów egzaminów, po wykorzystaniu tych istniejących, lub przedłużenie okresu przewidzianego na zdawanie określonych przedmiotów. Kierowano je zarówno do władz uczelnianych, jak i do MWRiOP⁵⁵.

Z innych ważnych kwestii sprawy ekonomiczne oczywiście należały do tych rozważanych przez władze na co dzień. Wśród nich zdarzały się problemy zasadnicze dla funkcjonowania Uniwersytetu, również po trudnym okresie organizacji uczelni. Taką kwestią była niewątpliwie sprawa własności budynków, w których działał USB, a które należały do dawnego Uniwersytetu. 25 I 1929 r. Senat USB podjął uchwałę o wytoczeniu Skarbowi Państwa procesu w tej sprawie. Krok

⁵³ Tamże, b. 956, k. 90v, 92v, 96v; „Kurier Wileński”, 10 XI 1931, s. 2; 11 XI 1931, s. 2; „Słowo”, 11 XI 1931, s. 1; 14 XI 1931, s. 1; A. Srebrakowski, *Sprawa Waclawskiego. Przyczynek do historii relacji polsko-żydowskich na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie*, „Przegląd Wschodni” 9, 2004, z. 3, s. 587–594; B. Żongołłowicz, dz. cyt., s. 257–259, 265, 266.

⁵⁴ LCAP, USB, f. 175, ap. 1 IA, b. 961, k. 43v, 53–61, 71, 75v, 76, 85v, 93v, 94, 96v, 98v; *Przemówienie i sprawozdanie rektora*, „Rocznik Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie” 1937–1938, s. 4, 5.

⁵⁵ LCAP, USB, f. 175, ap. 3 IXB, b. 85, k. 8, 8v; tamże, ap. 2VIB, b. 138d, k. 5, 5v, 6.

ten w pełni popierał ówczesny rektor Czesław Falkowski. Podobne stanowisko zajął także jego następca Aleksander Januszkiewicz, choć ten, w przeciwieństwie do poprzednika, był mocno prosanacyjny. Nie wahał się jednak zdecydowanie walczyć o mienie Uniwersytetu⁵⁶.

Kadra naukowo-dydaktyczna Wydziału

Przytoczono już dane liczbowe dotyczące profesorów zatrudnionych na WL i innych wydziałach USB w poszczególnych latach (zob. tab. 1). Jeśli chodzi o ogólną liczbę osób będących profesorami nadzwyczajnymi i zwyczajnymi na Uniwersytecie w okresie międzywojennym, to z analizy dokumentów uczelnianych wynika, że na takich stanowiskach pracowało 141 osób⁵⁷. Na WL zatrudniano 39 profesorów (zob. tab. 5), w zdecydowanej większości byli oni oczywiście lekarzami, ale na Wydziale pracowało też kilku przedstawicieli innych dyscyplin – farmacji, chemii, biologii, antropologii.

Tabela 5. Profesorowie zatrudnieni na Wydziale Lekarskim USB w latach 1919–1939

Abramowicz Ignacy	Okulistyka	1936–1939	
Alexandrowicz Jerzy Stanisław	Histologia	1921–1929 ^b	
Bujak Władysław	Pediatrya	1937–1939	
Burdziński Tadeusz	Położnictwo i ginekologia		1922–1925 ^c
Eiger Marian	Fizjologia		1922–1938 ^d
Godlewski Emil	Biologia		1919/1920 ^e
Gryglewicz Teofil	Bakteriologia i serologia		1921–1936 ^e
Hiller Stanisław	Histologia i embriologia	1929–1938	1938–1939
Jakowicki Władysław	Położnictwo i ginekologia	1925–1933	1933–1939
Januszkiewicz Aleksander	Choroby wewnętrzne		1921–1939
Jasiński Waław	Pediatrya	1922–1933	1933–1936 ^e
Karaffa-Korbut Kazimierz	Higiena		1922–1935 ^e
Karaffa-Korbut Władysław	Farmacja i chemia farmaceutyczna	1923–1939	
Legeżyński Stanisław	Bakteriologia	1938–1939	
Leyko Emil	Farmakologia	1936–1939	
Malinowski Feliks	Dermatologia i wenerologia	1929–1934	

⁵⁶ Tamże, ap. 1 IA, b. 953, k. 71; B. Żongołłowicz, dz. cyt., s. 271, 273, 288, 495.

⁵⁷ M. Przeniosło, *Nauczyciele akademicki na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie*, „Respectus Philologicus” 24, 2013, s. 180, 181.

Nazwisko i imię	Zajmowana katedra	Okres pracy jako profesor ^a	
		nadzwyczajny	zwyczajny
Michejda Kornel	Chirurgia	1922–1930	1930–1939
Mikulski Antoni	Psychiatria		1923–1925 ^e
Mozołowski Włodzimierz	Chemia fizjologiczna	1935–1939	
Muszyński Jan Kazimierz	Farmakognozja i hodowla roślin leczniczych	1923–1937	1937–1939
Nowakowski Brunon	Higiena	1937–1939	
Opoczyński Kazimierz	Anatomia patologiczna	1921–1930	1930–1938 ^d
Orłowski Zenon	Choroby wewnętrzne		1922–1933 ^f
Pawlas Tadeusz	Dermatologia i wenerologia	1934–1939	
Pelczar Kazimierz	Patologia ogólna	1930–1939	
Reicher Michał	Anatomia opisowa	1922–1934	1934–1939
Retinger Juliusz	Chemia fizjologiczna		1921–1927
Rose Maksymilian	Psychiatria	1931–1934	1934–1937 ^c
Ruebenbauer Henryk	Farmacja stosowna	1937–1939	
Schilling-Siengalewicz Sergiusz	Medycyna sadowa	1924–1934	1934–1939
Seńkowski Michał	Chemia fizjologiczna		1929–1934 ^d
Szmurło Jan	Otolaryngologia		1923–1936 ^d
Szymański Julian	Okulistyka		1922–1935 ^d
Traczewski Cezar Szczęsny	Farmakologia		1921–1935 ^d
Trzebiński Stanisław	Historia filozofii i medycyny		1922–1930 ^e
Wąsowski Tadeusz	Otolaryngologia	1936–1937 ^c	
Wilczyński Jan Zygmunt	Biologia	1925–1933 ^f	
Władyczko Stanisław	Neurologia	1919/1920	1920–1933 ^f
Ziemacki Józef Kazimierz	Chirurgia ogólna i topograficzna	1919/1920	1920–1925 ^e

Legenda: a) uwzględniono datę nominacji profesorskiej; b) przeniósł się do Lwowa; c) zmarł; d) odszedł na emeryturę; e) wrócił na UJ; f) usunięty z katedry na mocy nowej ustawy o szkołach akademickich, od 1934 r. emerytowany.

Źródło: LCAP, USB, f. 175, ap. 1 IBb, b. 24, k. 1v, 79; tamże, b. 28, k. 1v, 111; tamże, b. 44, k. 1v, 131; tamże, b. 55, k. 4, 105v; tamże, b. 56, k. 6, 8v; tamże, b. 63, k. 42; tamże, b. 64, k. 31, 32; tamże, b. 132, k. 8; tamże, b. 134, k. 14, 54; tamże, b. 135, k. 2; tamże, b. 136, k. 2, 124; tamże, b. 137, k. 12, 50; tamże, b. 139, k. 1, 55; tamże, b. 140, k. 7, 46; tamże, b. 142, k. 8, 16v; tamże, b. 143, k. 7, 22; tamże, b. 145, k. 16, 73; tamże, b. 146, k. 20, 88; tamże, b. 147, k. 15, 116, 121, 142; tamże, b. 632, k. 2v, 139; tamże, b. 635, k. 5, 30; tamże, b. 701, k. 9; tamże, b. 705, k. 14; tamże, b. 722, k. 17, 57; tamże, b. 726, k. 23, 86; tamże, b. 729, k. 1, 9, 13, 15, 20, 26; tamże, b. 734, 82; tamże, b. 741, k. 91; tamże, b. 742, k. 36; tamże, b. 749, k. 6, 71; tamże, b. 755, k. 30, 146; tamże, b. 764, k. 4; tamże, b. 766, k. 16; tamże, b. 770, k. 19, 66v; tamże, b. 772, k. 3; tamże, b. 773, k. 21, 79; tamże, b. 812, k. 27; tamże, b. 1124, k. 2, 12, 62; tamże, ap. 3 IXB, b. 85, k. 3 k; AAN, MWRiOP, sygn. 241, k. 40, 42; *Składy Uniwersytetu...* 1919/1920–1938/1939, Wilno [1919–1939]; *Spisy wykładów...* 1919/1920–1938/1939, Wilno [1919–1939].

Szczegółowe nazwy katedr zajmowanych przez profesorów zmieniały się, czasem też powierzano któremuś z nich inną, wolną kate-

dre, chociażby dlatego, że była bardziej zgodna z głównym nurtem jego zainteresowań naukowych. Na przykład katedra Aleksandra Januszkiewicza początkowo nazywała się: diagnostyki ogólnej i terapii chorób wewnętrznych, od 1922 r. – patologii szczegółowej i terapii chorób wewnętrznych, od 1934 r. – medycyny wewnętrznej. W zestawieniach MWRiOP była ona zapisywana jako Choroby wewnętrzne. W tabeli 4 przyjęto nazewnictwo stosowane przez Ministerstwo⁵⁸. Przykład prof. Januszkiewicza dotyka jeszcze jednego ważnego problemu ujętego w tabeli – okresu pracy profesorów i wieku emerytalnego. Ustawowo profesorowie oddawali katedrę i przechodzili na emeryturę w wieku 65 lat, za zgodą MWRiOP mogli jednak pozostać na kolejne roczne okresy. Januszkiewicz wiek emerytalny osiągnął w 1937 r., a zatrudnienie przedłużano mu do 1939/1940 r.⁵⁹

Na USB zatrudniano też profesorów tytularnych. Możliwość takiej nominacji wprowadzono w 1928 r.⁶⁰ Mianowanie takie można zaliczyć do tytułów honorowych, dawało bowiem tylko prawo tytułowania się profesorem, bez zmiany zarobków i zajmowanego stanowiska, taka osoba wciąż pracowała jako adiunkt czy nawet starszy asystent. Profesorów tytularnych wprowadzono szczególnie z myślą o docentach wyróżniających się osiągnięciami naukowymi, którzy związku z małą liczbą katedr nie otrzymali ich. Rzadko ubiegano się o taką godność, obawiając się, że to może blokować powierzenie katedry. Na WL USB profesorami tytularnymi zostali: Aleksander Safarewicz i Ignacy Abramowicz (później otrzymał na USB katedrę). W drugiej połowie lat 20. jako tzw. profesora zwyczajnego kontraktowego – bez katedry – zatrudniano psychiatrę Rafała Radziwiłłowicza. Katedry nie mógł otrzymać z powodu osiągnięcia wieku emerytalnego⁶¹.

Z obliczeń dokonanych na podstawie *Składów* USB wynika, że przez cały okres międzywojenny na Uniwersytecie pracowało 70 osób będących docentami (część nie przeprowadzała procedury habilitacyjnej w Wilnie), 19 z nich otrzymało katedry na USB. Ze względu na ówczes-

---

⁵⁸ LCAP, USB, f. 175, ap. 1 IBb, b. 729, k. 10, 15, 26; AAN, MWRiOP, sygn. 241, k. 40.

⁵⁹ LCAP, USB, f. 175, ap. 1 IBb, b. 729, k. 1, 7, 9, 12, 13.

⁶⁰ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 II 1928 r. o stosunku służbowym profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół, Dz. U., 1928, nr 24, poz. 204, s. 406.

⁶¹ LCAP, USB, f. 175, ap. 3 IXB, b. 85, k. 3; *Skład Uniwersytetu w latach 1927/1928, 1928/1929...*, s. 13; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1933/1934 oraz zmiany...*, s. 21; S. Trzebiński, dz. cyt., s. 398.

sny charakter habilitacji, która dawała jedynie prawo wykładania⁶², ubiegały się o nią tylko osoby mogące prowadzić zajęcia dydaktyczne na uczelniach. W związku z tym liczba habilitacji była niewielka, np. z matematyki na USB przeprowadzono tylko jedną taką procedurę⁶³. Na WL odbyło się ich najwięcej spośród wszystkich wydziałów uczelni – 12⁶⁴. Z tych 12 docentów, którzy habilitowali się na WL, dwóch objęło katedry na USB – Ignacy Abramowicz i Tadeusz Wąsowski. Na początku istnienia uczelni, w latach 1919–1923, na WL docentów nie zatrudniano w ogóle lub tylko jedną osobę. Do końca lat 20. nie angażowano nikogo bądź maksymalnie do 4 osób. W kolejnej dekadzie liczba ta wzrosła (najbardziej w porównaniu z innymi wydziałami), w niektórych latach do 11. Docenci w zdecydowanej większości byli mężczyznami. Na USB zatrudniano 5 kobiet, które się habilitowały, w tym 3 na WL. Ich liczba była zresztą w ogóle niewielka, podobnie jak kobiet profesorów. W spisie docentów z 1937 r. (nie uwzględniał tych, którzy otrzymali katedry) były tylko 34 kobiety na 551 osób⁶⁵.

Pozostali pracownicy naukowo-dydaktyczni w ustawach o szkołach akademickich byli zaliczani do kategorii pomocniczych sił naukowych. Ich zatrudnianie, podobnie jak profesorów, było limitowane przez MWRiOP. Dla USB w roku akademickim 1922/1923 przewidziano 143 takie etaty (WL – 89, WH – 8, WT – 1, WP – 2, WMP – 38, WSP – 5)⁶⁶. Część nie była jeszcze wówczas zajęta, na WL zatrudniano 61 pomocniczych pracowników naukowych. W większości byli to młodszy asystenci i zastępcy asystentów, starszych asystentów było 22, a adiunktów i równorzędnych z nimi stanowisk specjalistycznych – kustosze, konstruktorzy i prosektoży (na WL byli to prosektoży) – tylko 5⁶⁷. W 1931/1932 r. USB miał 158 etatów dla pomocniczych sił naukowych,

⁶² Procedurę przeprowadzano na szczeblu wydziału (podlegała zatwierdzeniu przez ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego) na podstawie jednej pracy – rozprawy habilitacyjnej, inny dorobek nie był wymagany, choć mógł być wzięty pod uwagę przez recenzentów.

⁶³ Na wszystkich uczelniach jedynie 42; M. Przeniosło, *Matematycy polscy w dwudziestoleciu międzywojennym. Studium historyczne*, Kielce 2011, s. 110.

⁶⁴ LCAP, USB, f. 175, ap. 1 IA, b. 963, k. 30v; *Wykaz imienny docentów według stanu z dnia 31 XII 1937 r.*, Warszawa 1938, s. 7, 8; *Skład Uniwersytetu w latach 1927/1928, 1928/1929...*, s. 9.

⁶⁵ LCAP, USB, f. 175, ap. 3 IXD, b. 289–309, *passim*; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1936/1937...*, s. 19, 20; *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1938/1939*, Wilno [1939], s. 139; *Wykaz imienny docentów...*, *passim*; *Rocznik Polityczny i Gospodarczy 1939*, Warszawa 1939, s. 487.

⁶⁶ *Rocznik Statystyki...*, s. 169.

⁶⁷ *Spis wykładów i skład Uniwersytetu w roku akademickim 1922/1923...*, s. 46–53.

w tym 18 adiunktów i stanowisk równorzędnych (WL – 12), 72 starszych asystentów (WL – 40), niemal wszystkie były zajęte⁶⁸.

Jeśli chodzi o działalność naukową, to istotne publikacje odnotowało wielu pracowników WL. Osobami szczególnie znanymi w świecie naukowym byli profesorowie Kazimierz Karaffa-Korbutt, Kazimierz Pelczar i Maksymilian Rose. Pierwszy z wymienionych zajmował się badaniami z zakresu bakteriologii, epidemiologii i higieny, szczególnie znane są jego prace dotyczące zwalczania chorób zakaźnych i higieny. Kazimierz Pelczar zasłynął badaniami nad odpornością w nowotworach złośliwych. Maksymilian Rose zajmował się głównie cytoarchitektoniką mózgu⁶⁹. Mówiąc o osobach znanych, warto wspomnieć o tych, których popularność wynikała nie tylko z pracy naukowej. Należał do nich okulista Julian Szymański, senator z ramienia BBWR w latach 1928–1930, marszałek Senatu. Taką osobą był też Aleksander Januszkiewicz – osobisty lekarz Marszałka Józefa Piłsudskiego⁷⁰.

Kolejnym ważnym aspektem pracy na uczelni była oczywiście działalność dydaktyczna. Czas spędzany na Uniwersytecie przez prowadzących zajęcia w związku z takimi obowiązkami był bardzo zróżnicowany. Dla profesora akt nominacyjny przewidywał tygodniowo co najmniej 5 godzin wykładów i 2 ćwiczeń. Uczelnie zazwyczaj przyjmowały dokładnie taki wymiar lub nieco wyższy. Miały też prawo zmieniać proporcje obu form zajęć, przeliczając 1 godzinę wykładu na dwie ćwiczeniowe lub seminaryjne. Profesorowie mogli prowadzić również zajęcia w godzinach ponadwymiarowych, by mogli jednak otrzymać za nie wynagrodzenie, ich powierzenie musiało być zatwierdzone przez MWRiOP⁷¹. W przypadku docentów liczba godzin dydaktycznych zależała od tego, w jakim charakterze byli zatrudnieni. W związku z tym, że habilitacja dawała jedynie prawo wykładania, docenci mogli pracować na etatach zastępców profesorów (liczba godzin taka jak dla profesora), adiunktów (na WL też prosekatorów) lub starszych asystentów albo prowadzić tylko zajęcia zlecane. Tygodniowe obciążenie pomocniczych sił naukowych wynosiło 30 godzin. Jeśli chodzi o rozkład zajęć w tygodniu, to zależał on od zwyczajów panujących na danym wydziale. Na WL profesorowie i zastępcy profesorów zazwyczaj prowadzili zajęcia co najmniej

⁶⁸ AAN, MWRiOP, sygn. 241, k. 42–46.

⁶⁹ T. Ginko, dz. cyt., s. 190; A. Śródka, *Uczni polscy XIX–XX stulecia*, t. 2–3, Warszawa 1995–1997, tu t. 2, s. 160, 161; t. 3, s. 556–558; J. Samujłło, J. Rodziewiczowa, *Karaffa-Korbutt Kazimierz*, w: PSB, t. 14, z. 1, Wrocław 1968, s. 41.

⁷⁰ *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J.M. Majchrowski, Warszawa 1994, s. 553; B. Żongołłowicz, dz. cyt., s. 365.

⁷¹ LCAP, USB, f. 175, ap. 1 IA, b. 955, k. 34v.

w połowę roboczych dni tygodnia (od poniedziałku do soboty), pomocnicy pracownicy naukowcy pracowali zaś codziennie po kilka godzin.

Zatrudnieni na WL pracownicy naukowo-dydaktyczni zwykle działalność dydaktyczną traktowali bardzo poważnie. Różnili się oczywiście między sobą sposobem prowadzenia zajęć, niektórzy odznaczali się wyjątkowym talentem dydaktycznym, inni zupełnym jego brakiem. Te kwestie nie podlegały jednak żadnej ocenie, nie rodziły też jakichkolwiek konsekwencji. Na WL niewątpliwymi umiejętnościami dydaktycznymi wyróżniali się profesorowie Aleksander Januskiewicz, Kornel Michejda, Kazimierz Opoczyński, Sergiusz Schilling-Siengalewicz, Michał Reicher i Maksymilian Rose⁷².

Studia na Wydziale Lekarskim USB

W części wstępnej tekstu podano ogólne informacje o słuchaczach WL, warto jeszcze przyrzeć się samemu przebiegowi studiów. W ustawie z 1920 r. odnośnie do zajęć dydaktycznych napisano: „Szkolom akademickim przysługuje prawo wolności nauki i nauczania. Każdy profesor i docent szkoły akademickiej ma prawo podawać i oświetlać z katedry według swojego naukowego przekonania i sposobem naukowym wszelkie zagadnienia wchodzące w zakres gałęzi wiedzy, których jest przedstawicielem; tak samo ma zupełną swobodę w wyborze metod wykładów i ćwiczeń”⁷³. Poza tymi ogólnymi wytycznymi określono też długość i sposób podziału roku szkolnego oraz zasady przyjmowania na uczelnie. Rok akademicki miał się składać z co najmniej 180 dni wykładowych, nie licząc czasu przeznaczanego na egzaminy. Na uniwersytetach dzielił się on na trzy trymestry (po 10 tygodni każdy). Na uczelnie przyjmowano studentów i wolnych słuchaczy. W charakterze studenta mogły być wpisane osoby legitymujące się świadectwem dojrzałości uzyskanym w jednej z państwowych szkół średnich ogólnokształcących. W odniesieniu do innych szkół wymagano uznania świadectwa za równorzędne z wymienionym przez MWRiOP⁷⁴. W ustawie określono też podstawowe prawa i obowiązki studentów oraz wolnych słuchaczy. Były to: prawo do zapisywania się na wykłady na wybranym przez siebie wydziale i korzystania również z tych wygłaszanych na innych

⁷² T. Ginko, dz. cyt., s. 191, 192; A. Śródka, dz. cyt., t. 2, s. 102, t. 3, s. 310, 530, 553.

⁷³ Ustawa z dnia 13 VII 1920 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1920, nr 72, poz. 494, s. 1278.

⁷⁴ Tamże, s. 1290–1292.

wydziałach, zdawania egzaminów, ubiegania się o stopnie naukowe: niższy – na zakończenie studiów⁷⁵ i wyższy – doktora (ostatnie dwa z wymienionych praw nie przysługiwały wolnym słuchaczom⁷⁶), zakładania stowarzyszeń akademickich⁷⁷. Wśród obowiązków studentów podano m.in.: złożenie ślubowania, wniesienie wpisowego i innych opłat związanych ze studiowaniem na kolejnych latach, przestrzeganie przepisów i nieuchybianie godności akademickiej⁷⁸. W ustawie z 1933 r. zmiany były niewielkie, wprowadzono obowiązek uczęszczania zarówno na ćwiczenia i seminaria, jak również na wykłady. Do słuchaczy uczelni zaliczono, oprócz studentów i wolnych słuchaczy, także doktorantów⁷⁹.

Zapisy ustawowe z 1920 r. dotyczące zajęć dydaktycznych były dość ogólne. W kolejnych latach MWRiOP przygotowywało szczegółowe przepisy w zakresie programów studiów i zasad zdobywania odpowiedniego stopnia. Na wydziałach lekarskich był to lekarz oraz magister farmacji w SF. W przypadku tego typu wydziałów szczegółowe przepisy ogłoszono bardzo szybko, już w październiku 1920 r., w 1928 r. dokonano zaś zmian⁸⁰.

Przed wejściem w życie szczegółowych rozporządzeń studia odby-

---

⁷⁵ W ustawie nie określono jego nazwy, w kolejnych latach w zależności od dyscypliny wprowadzano różne stopnie: magistra, lekarza, inżyniera, artysty.

⁷⁶ Po ewentualnym przyjęciu ich w poczet studentów zajęcia, na które uczęszczali jako wolni słuchacze, mogły być im zaliczone do toku studiów.

⁷⁷ Studenci WL działali w Kole Medyków, Stowarzyszeniu Medyków Żydów i Towarzystwie Farmaceutycznym „Lechia”, mogli też zapisywać się do organizacji ogólnouczelnianych. Pierwsze z wymienionych towarzystw powstało w 1919 r. i miało na celu „pogłębianie wiedzy lekarskiej, wychowanie swoich członków na lekarzy-obywateli, udzielanie pomocy materialnej poprzez przyznawanie pożyczek, sprzedaż podręczników uniwersyteckich i narzędzi lekarskich na dogodnych warunkach, pośrednictwo w uzyskiwaniu praktyk wakacyjnych”. Koło z czasem mocno związało się z proeuropejskim Stowarzyszeniem Bratnia Pomoc. Miało to niewątpliwie wpływ na założenie drugiej z wymienionych organizacji – Stowarzyszenia Medyków Żydów, które utworzono w 1927 r. Postawiło sobie ono podobne cele jak Koło Medyków. Analogiczne były też zadania Towarzystwa Farmaceutycznego „Lechia”, które powstało w 1921 r.; *Koła naukowe studentów USB w latach 1919–1929*, w: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu...*, t. 2, s. 559, 560, 606–608.

⁷⁸ Ustawa z dnia 13 VII 1920 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1920, nr 72, poz. 494, s. 1290–1292.

⁷⁹ Ustawa z dnia 15 III 1933 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1933, nr 29, poz. 247, s. 600.

⁸⁰ Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie organizacji studiów lekarskich w uniwersytetach państwowych, Dziennik Urzędowy MWRiOP, 1920, nr 20, poz. 141, s. 304–316; Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 16 III 1928 r. w sprawie organizacji studiów lekarskich w uniwersytetach państwowych, Dziennik Urzędowy MWRiOP, 1928, nr 8, poz. 132, s. 318–325.

wano na podstawie programów przyjmowanych przez poszczególne uczelnie. Te, zgodnie z sugestiami MWRiOP, często opierały się na liberalnych rozwiązaniach funkcjonujących wcześniej na uczelniach galicyjskich⁸¹. Studenci byli tylko zobowiązani do uczestnictwa w wykładach, a studia kończyły się otrzymaniem absolutorium – świadectwa stwierdzającego, że dana osoba uczyła się na zajęciach przez odpowiednią liczbę lat. Egzamin, które dawały uprawnienia do pracy w określonym zawodzie, zdawano przed specjalnymi komisjami pozauczelnianymi. W zależności od dyscypliny mógł być to jeden egzamin po uzyskaniu absolutorium lub kilka, do których można było przystąpić po zaliczeniu odpowiednich zajęć, wybór terminu zależał od studenta. Absolutorium było też podstawą do ubiegania się o stopień doktora. Osoby, które rozpoczęły studia przed wejściem w życie wspomnianych uregulowań szczegółowych, kończyły uczelnię i zdawały egzamin na poprzednio obowiązujących zasadach. Zwykle określano też termin, do kiedy muszą zakończyć całą procedurę, łącznie ze wszystkimi egzaminami. W przypadku studiów lekarskich dotyczyło to rozpoczynających je przed 15 IX 1920 r.⁸², datę końcową kilkakrotnie zmieniano, ostatecznie ustalono ją na 30 VI 1931 r.⁸³

We wszystkich rozporządzeniach ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego, uszczegóławiających zapisy ustawowe dla poszczególnych dyscyplin, wprowadzono przedmioty obowiązkowe (na uczelniach często nazywano je kursowymi), z których przewidziano egzamin albo kolokwia (były to te podstawowe dla danej dziedziny), i przedmioty nieobowiązkowe – definiowano je bądź pozostawiano to do decyzji rad wydziałów. Bardziej znaczące różnice między różnymi dyscyplinami dotyczyły egzaminów wprowadzonych przez wspomniane rozporządzenia. Dość liberalne podejście pozostało na wydziałach filozoficznych, humanistycznych i matematyczno-przyrodniczych⁸⁴. Większe rygory narzucono studentom na wydziałach lekarskich i prawa. Na wydziałach lekarskich wymagania były największe. Studia trwały

⁸¹ LCAP, USB, f. 175, ap. 6 VIIB, b. 89, k. 3, 4, 8, 10; *Zbiór ustaw uniwersyteckich*, Lwów 1903, s. 20–134, 221–261.

⁸² W tym wypadku była to data wejścia w życie samej ustawy o szkołach akademickich; Ustawa z dnia 13 VII 1920 r. o szkołach akademickich, Dz. U. 1920, nr 72, poz. 494, s. 1294.

⁸³ Ustawa z dnia 22 I 1929 r. zmieniająca art. 1 ustawy z 23 VII 1926 r. oraz art. 1 ustawy z 2 III 1927 r. o zmianie art. 112 ustawy z dnia 13 VII 1920 r. o szkołach akademickich, Dziennik Urzędowy MWRiOP, 1929, nr 11, poz. 87, s. 223, 224.

⁸⁴ Zob. M. Przeniosło, *Zajęcia dydaktyczne na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie w okresie międzywojennym*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 57, 2014, z. 1–2, s. 94.

16 trymestrów, przedmiotów egzaminacyjnych wprowadzono najwięcej – 20, a ponadto 5, z których przewidziano kolokwia. Plan studiów lekarskich zalecany⁸⁵ przez MWRiOP w rozporządzeniu z 1920 r. przedstawiono w tabeli 6. W przypadku wydziałów lekarskich obowiązkowe były nie tylko ćwiczenia i seminaria, ale również zajęcia kliniczne oraz praktyki (w każdej z tych form zajęć student musiał uzyskać zaliczenie)⁸⁶.

Egzaminy na WL zdawano przed komisjami wydziałowymi. Te mogły wstawić studentowi jedną z czterech ocen: niedostateczny, dostateczny, dobry oraz celujący. W przypadku niezdania (w I i II terminie) egzaminów obowiązujących po pierwszych trzech latach student musiał powtarzać rok (mógł to robić najwyżej dwukrotnie). Egzaminy i kolokwia obowiązujące po V i VI roku studiów (te po VI roku były kliniczne) można było poprawiać dwukrotnie za zgodą komisji egzaminacyjnej, a po raz trzeci za aprobatą rady wydziału i MWRiOP. Na zaliczenie ich wszystkich dano dodatkowy czas – trzy lata od ukończenia XVI trymestru studiów, przedłużenie tego terminu było możliwe tylko za zgodą MWRiOP. Stopień lekarza otrzymywało się po zdaniu wszystkich egzaminów i zaliczeniu kolokwiów bez pisania pracy dyplomowej⁸⁷.

W uregulowaniach z 1928 r. dotyczących studiów medycznych wprowadzono obowiązek uczęszczania także na wykłady. Dano jednak możliwość zdawania większej liczby egzaminów niż poprzednio po uzyskaniu absolutorium, trzeba było to zrobić w ciągu 3 lat, a za zgodą rady wydziału nawet w dłuższym okresie⁸⁸.

Przy WL USB funkcjonowało, jak wspomniano, Studium Farmaceutyczne. Jego słuchacze byli zaliczani do grona studentów. W SF początkowo studia planowano na 3 lata, w latach 30. na 11 trymestrów, rygory były podobne jak na całym Wydziale. Nadawano stopień magistra farmacji⁸⁹.

Tabela 6. Plan studiów lekarskich zalecany przez MWRiOP w rozporządzeniu z 1920 r.

---

⁸⁵ Rady wydziałów lekarskich mogły zwiększyć proponowaną liczbę godzin przeznaczonych na poszczególne przedmioty. Miały też prawo dowolnie rozdzielać je na poszczególne trymestry, zalecano jednak, by w trzecim trymestrze zajęć było najmniej, żeby studenci mieli czas na przygotowanie do egzaminów. MWRiOP podało też przykład takiego podziału.

⁸⁶ Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie organizacji studiów lekarskich w uniwersytetach państwowych, *Dziennik Urzędowy MWRiOP*, 1920, nr 20, poz. 141, s. 305–307.

⁸⁷ Tamże, s. 307–309.

⁸⁸ Tamże, s. 320.

⁸⁹ S. Trzebiński, dz. cyt., s. 383–385, 403–406; H. Wittlinowa, dz. cyt., s. 56; *Kronika Uniwersytecka z roku akademickiego 1937/1938...*, s. 187.

Rok studiów	Przedmiot	Liczba godzin				Forma zakończenia w danym roku
		wykłady	ćwiczenia	zajęcia kliniczne	praktyki	
I	Chemia	130	210	–	–	E
	Fizyka	110	40	–	–	E
	Anatomia prawidłowa	110	160	–	–	Z
	Histologia prawidłowa	30	40	–	–	Z
	Logika dla medyków	10	–	–	–	NO
	Propedeutyka lekarska	20	–	–	–	O
II	Anatomia prawidłowa	50	220	–	–	E
	Biologia	80	–	–	–	E
	Chemia fizjologiczna	60	120	–	–	E
	Fizjologia	150	40	–	–	E
	Histologia prawidłowa	40	60	–	–	E
	Antropologia	20	–	–	–	K
	Anatomia ośrodkowego układu nerwowego	–	20	–	–	Z
	Embriologia	50	–	–	–	O
III	Bakteriologia	60	50	–	–	E
	Farmakologia	60	–	–	–	E
	Patologia ogólna i doświadczalna	100	–	–	–	E ^a
	Psychologia	20	–	–	–	K
	Anatomia patologiczna	120	60	–	–	Z
	Anatomia topograficzna	40	30	–	–	Z
	Histologia patologiczna	–	70	–	–	Z
	Chirurgia ogólna	30	–	–	–	O
	Farmakognozja	20	–	–	–	NO
	Choroby wewnętrzne	–	–	–	40	Z
Propedeutyka	–	–	100	–	Z	
IV	Anatomia patologiczna	60	40	–	–	Z
	Terapia ogólna	20	–	–	–	NO
	Chirurgia	–	–	200	60	Z
	Choroby wewnętrzne	–	–	150	60	Z
	Dermatologia i syfilidologia	–	–	130	–	Z (E po VI r.)
	Neurologia	–	–	80	–	Z (E po VI r.) ^b
	Pediatrics	–	–	120	–	Z (E po VI r.)
	Położnictwo i ginekologia	–	–	200	3 tyg. ^c	Z

Rok studiów	Przedmiot	Liczba godzin				Forma zakończenia w danym roku
		wykłady	ćwiczenia	zajęcia kliniczne	praktyki	
V ^d	Anatomia patologiczna – diagnostyka	30	–	–	–	E ^e
	Higiena	40	20	–	–	E
	Medycyna sądowa	70	30	–	–	E
	Stomatologia	40	–	–	–	O
	Historia medycyny	20	–	–	–	O
	Higiena społeczna	30	–	–	–	NO
	Laryngologia z rynologią	–	–	40	–	K
	Otologia	–	–	30	–	K
	Chirurgia	–	–	150	90	Z
	Choroby wewnętrzne	–	–	150	110	Z
	Okulistyka	–	–	50	–	Z
	Położnictwo i ginekologia	–	–	80	–	Z (E po VI r.)
Psychiatria	–	–	90	–	Z (E po VI r.) ^b	
VI	Historia medycyny	20	20 ^f	–	–	Z
	Ortopedia	30	–	–	–	NO
	Etyka lekarska	10	–	–	–	NO
	Chirurgia	–	–	50	60	E
	Choroby wewnętrzne	–	–	50	–	E
	Okulistyka	–	–	60	–	E
	Stomatologia	–	–	40	–	K

Legenda: E – egzamin, K – kolokwium, Z – zaliczenie, O – przedmiot obowiązkowy zaliczany w kolejnych latach, NO – przedmiot nieobowiązkowy; a) egzamin można było zdać też po IV roku; b) przewidziano jeden egzamin z psychiatrii i neurologii; c) praktyka trwała w czasie wakacji po IV lub V roku – 3 tygodnie; d) wszystkie egzaminy obowiązujące po V roku można było zdać też później; e) egzamin z całej anatomii patologicznej połączony z histologią patologiczną; f) zajęcia nazwane seminarium, choć w zasadzie miały one charakter ćwiczeń.

Źródło: Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie organizacji studiów lekarskich w uniwersytetach państwowych, Dziennik Urzędowy MWRiOP, 1920, nr 20, poz. 141, s. 305–307, 312–316.

Za ważny element oceny procesu kształcenia w okresie międzywojennym trzeba uznać terminowość kończenia poszczególnych lat studiów i uczelni w ogóle. Na różnych wydziałach sytuacja była pod tym względem zróżnicowana. Generalnie jednak dość duża swoboda pozostawiana studentom w uczęszczaniu na zajęcia, zdawaniu egzaminów czy pisaniu prac magisterskich nie sprzyjała terminowemu kończeniu studiów.

Nie określano zresztą okresu studiowania, planowana liczba tryestrów była tylko sugestią MWRiOP lub uczelni. Niemal zwyczajem stało się korzystanie z możliwości ponownego zapisania się na ten sam rok studiów (było to dozwolone nawet wielokrotnie). Studenci robili sobie w ten sposób przerwę w nauce albo uciekali się do takiego wyjścia, gdyż nie czuli się na siłach, by przystąpić do egzaminów. Najbardziej terminowo kończyli studia słuchacze prawa, farmacji, teologii i medycyny⁹⁰, nawet jednak z tych dyscyplinach dotyczyło to mniej niż połowy studentów. Na przykład w 1933/1934 r. dyplomy magistra farmacji w terminie otrzymało 42% studentów, magistra prawa – 38%, magistra teologii – 25%, a lekarza – 23%. W przypadku sztuk pięknych było to 21%, nauk humanistycznych – 13%, rolniczych – 8%, a matematyczno-przyrodniczych tylko 6%⁹¹. Dane dla USB zamieszczono w tabeli 7 – w sumie na uczelni wystawiono w tym roku 423 dyplomy. Na WL otrzymało je 107 studentów medycyny na 707 słuchaczy oraz 38 studentów farmacji na 137. Spośród tych 107 studentów medycyny 33 ukończyło uczelnię terminowo (było to ponad 30% studentów ostatniego roku), 36 potrzebowało dodatkowego roku, 20 – dwóch lat studiów, a 18 – jeszcze większej liczby. Z kolei spośród wspomnianych 38 studentów farmacji 15 ukończyło uczelnię terminowo (było to ponad 50% studentów ostatniego roku), 14 skorzystało z dodatkowego roku, a 9 potrzebowało jeszcze więcej czasu .

Na innych uniwersytetach sytuacja była podobna, a nawet w porównaniu z największymi z nich USB wypadał w większości dyscyplin pod względem terminowości kończenia uczelni nieco lepiej, również w przypadku medycyny i farmacji. Jako przyczynę nieterminowości np. na UW wskazywano konieczność podejmowania pracy zarobkowej⁹², a także

⁹⁰ *Mały Rocznik Statystyczny 1930*, Warszawa [1930], s. 131; *Mały Rocznik Statystyczny 1934*, Warszawa [1934], s. 179; H. Wittlinowa, dz. cyt., s. 40, 56, 57.

⁹¹ H. Wittlinowa, dz. cyt., s. 39, 40, 56.

⁹² Koszty studiowania były dość znaczne. Studenci potrzebowali funduszy zarówno na utrzymanie, jak i na opłaty za studia. Oprócz corocznego wpisowego odpłatne były poszczególne egzaminy, kolokwia, wyznaczenie tematu pracy magisterskiej i recenzowanie jej. Pomoc stypendialna ze strony państwa nie była wystarczająca, np. w 1936/1937 r. słuchaczom uczelni państwowych przyznano 2339 stypendiów (na 5304 prośby). Pełne stypendia otrzymały tylko 102 osoby, w wysokości 50% – 1469 i 25% – 768. Pełne stypendium wynosiło w tym okresie około 120 zł miesięcznie. Z funduszy państwowych udzielano także długoterminowych pożyczek na pokrycie kosztów studiów, we wspomnianym roku przyznano je 4395 osobom na 8428 zgłoszeń; *Mały Rocznik Statystyczny 1938*, Warszawa 1938, s. 328. Spośród studiujących na USB z jednej lub drugiej formy pomocy skorzystało wówczas 545 osób. Uniwersytet starał się również sam wspierać niezamożnych studentów, m.in. udzielając im długoterminowych

Tabela 7. Liczba dyplomów wydanych przez USB w roku akademickim 1933/1934

Dziedzina nauki	Liczba lat studiów zgodna z programem	Liczba dyplomów							
		Ogółem	Po odbyciu podanej liczby lat studiów						
			3	4	5	6	7	8	9 i więcej
nauki humanistyczne	4	56	1	4	9	10	17	7	8
teologia	5	27	–	–	–	19	5	3	–
prawo	4	121	–	51	33	17	7	9	4
nauki matematyczno- -przyrodnicze	4	47	1	2	2	12	13	7	10
rolnictwo	4	19	–	–	7	6	3	3	–
medycyna	5½	107	–	–	–	33	36	20	18
farmacja	3½	38	–	15	14	8	1	–	–
sztuki piękne	4	8	–	2	2	2	2	–	–

Źródło: H. Wittlinowa, *Atlas szkolnictwa wyższego*, Warszawa 1937, s. 56, 57.

słabe przygotowanie wynoszone ze szkół średnich, które powodowało konieczność uzupełniania zaległości przez dużą część studentów⁹³.

* * *

Wydział Lekarski USB był dużą strukturą na tle całej uczelni. Wśród zatrudnionych na nim profesorów nie brakowało osób mających istotny wpływ na funkcjonowanie Uniwersytetu. Zdecydowana większość z nich, pełniąc różne funkcje na WL i uczelni, zachowywała się w sposób odpowiedzialny i umiarkowany, choć przy wybieraniu kandydatów na te stanowiska często istotne były względy polityczne. Władze wydziałowe i uczelniane nierzadko stawały przed bardzo trudnymi problemami, nie tylko tymi związanymi z funkcjonowaniem szkoły, ale także politycznymi i społecznymi. Zwykle wysiłkiem ich różnych organów udawało się je rozwiązywać, zdarzały się też jednak dymisje spowodowane niemożnością znalezienia wyjścia z sytuacji.

Wykładowcy zatrudnieni na WL zazwyczaj traktowali zarówno pracę naukową, jak i dydaktyczną bardzo poważnie. W związku z takimi obowiązkami przebywali na uczelni dość często. Zwyczajem Wydziału było

odroczeń części, zwykle połowy, opłat za studia. Takiej pomocy w analizowanym roku udzielono 568 osobom; *Kronika Uniwersytecka z roku akademickiego 1936/1937*, „Rocznik Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie” 1937–1938, s. 11.

⁹³ *Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Warszawskiego za rok akademicki 1928/1929*, Warszawa 1929, s. 28, 29.

np. planowanie prowadzenia zajęć przynajmniej w połowę roboczych dni tygodnia.

Studenci WL należeli do najbardziej „zapracowanych” na uczelni, studia medyczne były bowiem zdecydowanie najtrudniejsze. Nie znaczy to, że nie angażowali się oni w życie Uniwersytetu, działali np. w stowarzyszeniach studenckich. Co do pilności studentów to nie było z nią najlepiej. Mniej niż połowa z nich kończyła uczelnię terminowo. Studenci WL i tak wypadali pod tym względem lepiej niż większości innych dyscyplin.

Bibliografia

- Ginko T., *Zarys dziejów Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Stefana Batorego*, w: *Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, red. L. Piechnik, K. Puchowski, Kraków 1996, s. 185–201.
- Jaczewski B., *Polityka naukowa państwa polskiego w latach 1918–1939*, Wrocław 1978.
- Przeniosło M., *Nauczyciele akademicy na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie*, „*Respectus Philologicus*” 24, 2013, s. 176–193.
- Przeniosło M., *Zajęcia dydaktyczne na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie w okresie międzywojennym*, „*Przegląd Historyczno-Oświatowy*” 57, 2014, z. 1–2, s. 87–103.
- Trzebiński S., *Wydział Lekarski USB w latach 1919–1929*, w: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2: *Dziesięciolecie 1919–1929*, Wilno 1929, s. 377–507.
- Wittlinowa H., *Atlas szkolnictwa wyższego*, Warszawa 1937.
- Wrzosek A., *Wskrzeszenie Uniwersytetu Wileńskiego w 1919 r.*, w: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2: *Dziesięciolecie 1919–1929*, Wilno 1929, s. 1–32.
- Żongolłowicz B., *Dzienniki 1930–1936*, oprac. D. Zamojska, Warszawa 2004.

Małgorzata Przeniosło

The Faculty of Medicine of Stefan Batory University
in Vilnius 1919–1939
(Summary)

A history of the Faculty of Medicine of Stefan Batory University in Vilnius in the interwar period has not been comprehensively presented thus far. The Faculty was a large structure within the University both as regards the number of staff, and students. Among its professors there were people who

exerted a considerable influence on the University's work. A significant part of those who hold various posts in the Faculty and University management behaved in a responsible and moderate way. Quite often both the authorities, of the University and Faculty, faced difficult problems, related not only to the functioning of the University, but also to a social and political life of the country. Usually, it was possible to solve them, but there were some resignations that resulted from the impossibility to resolve the situation. Usually, lecturers employed at the Faculty treated their work very seriously. Medical students were the busiest of all university students, and medical studies were the most difficult of all. It does not mean, however, that they did not engage in the University's life, for instance they actively participated in students' associations. As to their hard work and diligence, they did not excel, yet they were superior to students of other faculties in this regard.

Małgorzata Przeniosło – dr hab., prof. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Zainteresowania badawcze: historia nauki i oświaty, historia pomocy społecznej, dzieje ziemiaństwa polskiego. W dorobku ma ponad 120 publikacji naukowych, w tym 7 monografii. Wśród artykułów znajdują się teksty w czasopismach polskich i zagranicznych (m.in. w „Przeglądzie Historycznym”, „Rocznikach Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, „Dziejach Najnowszych”, „Educational Studies in Mathematics”, „Journal für Mathematik-Didaktik”). Publikacje książkowe to m.in.: *Matematycy polscy w dwudziestoleciu międzywojennym. Studium historyczne*, Kielce 2011; *Rady opiekuńcze w Galicji 1919–1921*, Kielce 2014; *Wilno i Wileńszczyzna w pamiętnikach z lat I wojny światowej (materiały ze zbiorów wileńskich i londyńskich)*, Kielce 2014 (oprac., wstęp i przyp., wraz z Markiem Przeniosło). Kierownik dwóch grantów badawczych: NCN (2015–2018) i NPRH (2015–2020).

Małgorzata Przeniosło – Dr Hab., professor at the Jan Kochanowski University in Kielce. Her research interests cover: history of science and education, history of social assistance, history of Polish landed gentry. The author of over 120 publications, including seven monographs; she has published both in Polish and foreign periodicals (i.a. *Przegląd Historyczny*, *Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych*, *Dzieje Najnowsze*, *Educational Studies in Mathematics*, *Journal für Mathematik-Didaktik*). Her books include: *Matematycy polscy w dwudziestoleciu międzywojennym. Studium historyczne*, Kielce, 2011; *Rady opiekuńcze w Galicji 1919–1921*, Kielce, 2014; *Wilno i Wileńszczyzna w pamiętnikach z lat pierwszej wojny światowej (materiały ze zbiorów wileńskich i londyńskich)*, Kielce, 2014 (ed. by and foreworded, with Marek Przeniosło). She is head of two research grants: NCN (2015–2018) and NPRH (2015–2020).

E-mail: malgorzata.przenioslo@ujk.edu.pl.